

Vilniaus Universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Laurynas Pakalka

Sociologijos ir kriminologijos studijų programa
Magistro darbas

**Kontrterorizmo rizikų vertinimo ir valdymo strategijos analizė Europos
Sajungoje**

Darbo vadovas: Prof. dr. Aleksandras Dobryninas

Vilnius
2022

Turinys

Santrauka	3
Summary	3
Įvadas	4
1 Rizikos, jų reikšmė ir vaidmuo nusikaltimų bei terorizmo prevencijoje	7
1.1 Rizikos visuomenė	7
1.2 Rizikos reikšmė	8
1.3 Nusikaltimai ir rizika	9
1.4 Terorizmas ir rizika	11
1.5 Rutininės veiklos teorija	12
1.6 Situacinė nusikaltimų prevencija.....	13
1.7 Situacinė nusikaltimų prevencija ir terorizmas	15
1.8 Racionalus pasirinkimas	16
2 Europos Sąjungos rizikos vertinimo ir valdymo strategijos analizė: Tyrimų metodologija.....	17
2.1 Kokybinio tyrimo aprašymas	17
2.2 Dokumentų analizė	18
2.3 Interviu su ekspertais	20
3 Europos Sąjungos strategijos dokumentų analizės tyrimo rezultatai.....	20
3.1 Infrastruktūra	20
3.2 Viešosios erdvės	22
3.3 Finansinės ir pinigų plovimo rizikos.....	23
3.4 Internetinės ir technologinės rizikos	24
3.5 Radikalizacija	25
3.6 Rizikos vertinimas ir valdymas Europos Sąjungos kontrterorizmo dokumentuose	25
3.7 Rizikos ir prevencija.....	27
3.8 Apibendrinimas	28
4 Interviu su ekspertais rezultatai.....	28
4.1 Rizikos suvokimas ir atsiradimas	28
4.2 Rizikos ir rizikų vertinimas	29
4.3 Rizikų valdymas	30
4.4 Rizikų valdymo strategijos įgyvendinimas.....	31
4.5 Ekonominė rizikų valdymo strategijos nauda	32
4.6 Apibendrinimas	33
5 Rezultatų aptarimas ir tyrimo ribotumai.....	33

Išvados.....	39
Literatūra.....	40
Priedai	44

Santrauka

20-o amžiaus pabaigoje sociologas Ulrichas Bekas teigė, kad ateityje gyvensime rizikos visuomenėje. Šiomis dienomis rizikų vertinimo ir valdymo praktikos yra įgyvendinamos privačiose įmonėse, sveikatos apsaugos, transporto organizavimo, aviacijos ir kitose srityse. Sunku būtų ginčytis, kad rizika neužima reikšmingos vietos modernioje 21-o amžiaus visuomenėje.

Rizikos vertinimas ir valdymas taip pat yra reikšmingas teisėsaugos kontekste pavyzdžiui, įvairiose valstybėse yra vertinami asmenų rizikos lygiai, o vėliau bandoma šias rizikas valdyti. Viena iš sričių, kurioje yra įgyvendinamos rizikos vertinimo ir valdymo programos tai kova su terorizmu. Šiame darbe bus siekiama atskleisti bendrą Europos Sąjungos kontrterorizmo strategiją rizikų ir jų valdymo kontekste. Tikslui pasiekti buvo atlikta Europos Sąjungos dokumentų analizė ir intervių su ekspertais.

Atliktas tyrimas atskleidė, kad rizikos vertinimas ir valdymas Europos Sąjungoje yra įgyvendinama praktika kontrterorizmo srityje. Ši praktika dažnu atveju yra laikoma kaip veiksminga, tačiau turinti trūkumų. Įgyvendinamos priemonės yra skirtos sumažinti rizikas, apsunkinti teroristinėms organizacijoms įvykdyti išpuolius taip pat prevenciškai užkirsti kelią teroristiniams išpuoliams įvykti.

Summary

At the end of the 20th century sociologist Ulrich Beck argued that in the upcoming future we will live in risk society. Nowadays risk assesment and management practices are being applied in private companies, protecting public health, organising transport, aviation and other in other sectors. It would be difficult to argue that risk is not significant in a modern 21st century society.

Risk assesment and management is also significant within the law enforcement agencies for instance, multiple countries by applying risk assesment tools for individuals are trying to manage these risks. Risk assesment and management practices are also being applied in counter-terrorism. This research paper will aim to unravel risk assesment and risk management policies in European Union. European Union documents analysis and interviews with experts were conducted in order to achieve set aim.

Research revealed that risk assesment and management is one of the applied practices within the counter-terrorism strategies. These practices are being held as effective, however it also has some drawbacks. Risk assesment and risk manegement practices are being aimed to reduce risks, make it tougher for terrorist organisations to conduct terrorist attacks and use these practices as prevention from further terrorist attacks.

Ivadas

Yra dalis kriminologų, kurie ginčytųsi, kad terorizmas nėra kriminologinė problema. Nors ir verta pripažinti, kad terorizmas glaudžiai susijęs su politikos mokslais, tačiau, anot Gyben ir Walklate (2006), šioje situacijoje slypi kriminologų užsispyrimas analizuoti tik kasdienes nusikaltimus, tokius kaip: plėšimai, smurto panaudojimas, moralinių normų nesilaikymas. Visgi reikėtų atsižvelgti, kad terorizmas turi tai, ką galima būtų priskirti prie kasdienių nusikaltimų – auka, smurtas, pažeisti įstatymai. Vis dėl to apibrėžti terorizmo sąvoką yra nelengva. Kai kurie autoriai išskiria, kad terorizmą galima būtų apibūdinti kaip veiksmą, kuriuo siekiama sukelti nerimo ir baimės atmosferą norint pasiekti politinių rezultatų (Carrabine, et.al 2014). Kiekvienas autorius terorizmą bando apibrėžti įvairiais būdais, o tai tik įrodo, kad mokslininkų bendruomenėje nėra vieningos nuomonės šia tema. Taip pat reikėtų paminėti, kad sociologai, kriminologai ir kitų krypčių tyrėjai išskiria dvi terorizmo rūšis – senąją ir naująją. Andrew Silke (2019) pastebėjo, kad publikacijų apie terorizmą iki 2001 metų rugsėjo 11 dienos sąlyginai nebuvo daug, tačiau po 9/11 išpuolių, tyrimų ir publikacijų padaugėjo penkis ar šešis kartus. Būtent nuo Rugsėjo 11-osios išpuolių datos galima būtų brėžti „naujojo terorizmo“ ribą. Naujasis terorizmas glaudžiai siejasi bei turi vieną esminį išskirtinumą lyginant su senuoju - tai globalizacijos įtaka. Valstybės tampa vis glaudžiau susijusios viena su kita, pavyzdžiui Europos Sąjungos valstybėse, atsiradus Šengeno sutarčiai, piliečiai gali be didesnių suvaržymų pasiekti kitas valstybes. Taip pat elementariausias globalizacijos pavyzdys tai mąstymas apie tokias kompanijas, kaip: Coca-Cola, McDonalds, kurios išplitusios po visą pasaulį, nors ir produkcija gali šiek tiek skirtis nuo šalies, tačiau prekinis ženklas išlieka tas pats. Kalbant apie nusikaltimus, veikia panašūs principai. Asmenys, užsiimantys nelegalia veikla, nuolat ieško inovatyvių būdų bei kartais geba prisitaikyti prie pasaulinių procesų greičiau nei teisėsauga. Tokios nusikaltimų rūšys kaip: prekyba žmonėmis, narkotikų gabenimas bei prekyba, kontrabanda, jau yra prisitaikiusios prie globalizacijos. Yra ginčijamasi, kad tai leidžia praplėsti nusikaltėlių tinklus, didinti apyvartą. Kovoje su visuotiniais nusikaltimais, šalys steigia globalias teisėsaugos institucijas, tokias kaip: Europolas ar Interpolas, bandoma užmegzti glaudesnius ryšius, supaprastinti teisinę sistemą išduodant nusikaltėlius, lengvinant tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Kartu su globalizacijos procesais kasdieniame gyvenime atsiranda visuotinių rizikų. Anot Giddens (1990) rizika egzistuoja pasauliniame lygmenyje. Būtent galima būtų manyti, kad kontrteroristinės priemonės yra glaudžiai susijusios su bandymais mažinti rizikas, nuspėti ateitį. Naujasis, globalus terorizmas - tai nuo ko neįmanoma apsidrausti, nes auka gali tapti bet kuris praeivis (Gyben, Walklate, 2006). Plečiantis tarptautiškumui, augant bandymams apsaugoti valstybių gyventojus nuo grėsmių, atsirado „nusikaltimų mokslų“ sritis, kurios manymu, įmanoma nuspėti ateities nusikaltimus bei kontroliuoti rizikas (Zedner, 2007). 2001 metų Rugsėjo 11

dieną Niujorke įvykęs teroristinis išpuolis, kriminologijos, sociologijos, politologijos bei kitų mokslų disciplinose dažnai žymimas kaip svarbi atkarpa tolimesniam teisėsaugos bei politinės sistemos vystymuisi. Kaip jau minėta, literatūroje „naujasis terorizmas“ išskiriamas būtent nuo šios datos. Šis išpuolis parodė, kad terorizmas nebūtinai yra susijęs su vienos valstybės teritorija. Kadangi nėra bendro modelio, jis tapo visuotine problema. Dėl šių priežasčių, šiame tyrime buvo pasirinkta nagrinėti „naujojo terorizmo“ modelį ir laiko atkarpą nuo 2001 metų.

2001 metais rugsėjo 11 dieną Niujorke įvykęs teroristinis išpuolis pakeitė politikų bei teisėsaugos požiūrį į tai, kokios priemonės turėtų būti naudojamos kovoje su terorizmu. Buvo suprasta, kad terorizmas tai nebe vietinė valstybės problema, o labiau globalizacijos procesų veikiamas reiškinys. Teroristiniai išpuoliai tapo nematoma kiekvienos dienos grėsme, kuri gali nutikti bet kuriuo paros metu, bet kurioje erdvėje. Todėl, kyla klausimas kaip galima apsaugoti bei apsaugoti kitus nuo nežinomų grėsmių. Kaip jau anksčiau minėta, esant neapibrėžtam ir nenusėjamam pavojui, tokiam kaip teroristiniai išpuoliai, dalis autorių teigia, jog buvo pradėtas taikyti rizikų vertinimo ir valdymo modelis. Kaip Ulrichas Bekas, kurio teorija bus aptariama šiame darbe, teigia, kad mes gyvename rizikų visuomenėje. Tačiau šiame kontrterorizmo rizikų ir neapibrėžtumo kontekste kyla abejonų ir papildomų klausimų apie rizikų vertinimo ir valdymo užimamą vietą kovos su terorizmu strategijose, jeigu šios priemonės yra taikomos tai kaip jos yra taikomos kovos su terorizmu strategijose ir kokias galimas funkcijas atlieka, ar rizikų vertinimas bei valdymas gali padėti sumažinti teroristinių išpuolių galimybes.

Yra atlikta daug mokslinių tyrimų apie policijos sistemą, kalėjimus, probacijos institucijas bei kitas įstaigas priskiriamas teisėsaugos šakai. Taip pat nemažai tyrimų yra atliekama apie terorizmą. Dažniausiai siekiama išsaiškinti, kokie motyvai paskatina žmonių radikalizaciją, teroristinių išpuolių darymą, kokiomis priemonėmis užtikrinti visuomenės saugumą. Nors rugsėjo 11 dienos teroristiniai išpuoliai Niujorke paskatino atlikti daugiau tyrimų analizuojant terorizmo probleminį lauką, nėra daug tyrimų, kuriais būtų bandoma pažvelgti remiantis rizikos visuomenės, rutininės veiklos, situacinės nusikaltimų prevencijos kriminologinėmis, sociologinėmis teorijomis.

Nors ir 2001 metų, rugsėjo 11-osios išpuolis Jungtinėse Amerikos Valstijose turėjo svarbią simbolinę ir socialinę reikšmę, taip pat tapo svarbiu bei reikšmingu mokslinių tyrimų objektu, tačiau remiantis viešai prieinamais duomenimis, pateikiamais globalios terorizmo duomenų bazės (angl.: Global Terrorism Database), teroristinių išpuolių skaičius vakarų Europoje yra didesnis nei šiaurės Amerikoje. Todėl yra svarbu atkreipti dėmesį, analizuoti bei atlikti tyrimus ne tik Jungtinių Amerikos Valstijų kontekste, tačiau reaguoti ir į situaciją vykstančią Europos Sąjungoje. Be to, svarbu paminėti,

kad Europos Sąjunga yra sudaryta iš daug skirtingų valstybių, tačiau kadangi tai yra bendrija, kuri vienija visas ES priklausančias valstybes dėl to yra sudaromos bendros programos įvairiais klausimais, o taip pat ir kontrterorizmo srityje.

Darbo tikslas

Atskleisti bendrą Europos Sąjungos kontrterorizmo rizikų ir jų valdymo strategiją.

Uždaviniai

1. Atskleisti ir aptarti, kas yra rizikos ir rizikų valdymas.
2. Išsiaiškinti kaip Europos Sąjungos strategijose atsiranda terorizmo rizikos.
3. Išanalizuoti Europos Sąjungos kontrterorizmo rizikų valdymo strategiją.
4. Išsiaiškinti būdus, kuriais rizikų valdymas gali būti veiksmingas kontrteroristinėje veikloje.

Tezės

1. Rizikų vertinimas ir valdymas Europos Sąjungos įgyvendinamoje politikoje veikia kaip prevencinės priemonės padedančios sumažinti teroristinių išpuolių galimybes.
2. Terorizmo grėsmių rizikų vertinimas ir valdymas, Europos Sąjungoje, yra viena iš įgyvendinamų strategijų, nes ekonomiškai reikalauja mažesnių resursų.

Darbo metodologija

Teorinės literatūros pristatymas ir analizė: pirmiausia apžvelgti Ulricho Beko rizikos visuomenės idėjas, išnagrinėti nusikaltimų ir teroristinių išpuolių sąsajas su rizika ir rizikos teorijomis. Antra, išanalizuoti siutacinės nusikaltimų prevencijos bei rutininės veiklos teorijas siejant su Derek B. Cornish ir Ronald V. Clarke racionalaus pasirinkimo teorija.

Duomenų analizė: išanalizuoti Europos Sąjungos kontrterorizmo bei kitus susijusius strategijos planus, programas, sprendimus ir komunikatus.

Naudojant iš anksto paruoštas interviu gaires atlikti pusiau struktūruotus interviu su kontrterorizmo, rizikų vertinimo ir valdymo ekspertais. Vėliau pristatyti ir išanalizuoti gautus rezultatus.

Darbo struktūra

Tiriamasis darbas yra sudarytas iš įvado, pagrindinės pirmosios ir antrosios dalies bei išvadų.

Pirmoji dalis – teorinė, kurioje aprašoma ir analzuojama rizikos visuomenės teorija, rizikos sąsajos su nusikaltimais bei terorizmu, apžvelgiama rutininės veiklos, situacinės nusikaltimų prevencijos ir racionalaus pasirinkimo teorijos.

Antroji dalis – šioje dalyje pateikiami kokybinio tyrimo rezultatai ir jų analizė. Taip pat, rezultatai yra aptariami ir interpretuojami.

Išvados – pateikiamos tyrimo išsikeltos tezių išvados.

1 Rizikos, jų reikšmė ir vaidmuo nusikaltimų bei terorizmo prevencijoje

1.1 Rizikos visuomenė

1986 metais išleistoje Ulrich Bekas knygoje pavadinimu „Rizikos visuomenė“ sociologas šį laikotarpį, t.y. 20 amžiaus antrąją pusę, įvardijo kaip pereinamąjį tarp to, kas buvo bei kaip ateityje bus įžengta į rizikos visuomenės laikotarpį. Remiantis tokiais išvalgomis į netolimą ateitį, galima būtų teigti, kad 21 amžiaus trečiasis dešimtmetis būtų šios aprašytos teorijos apie riziką, yra tik įsibėgėjimas į tai, kas bus dar tolimesnėje ateityje vertinant kasdienes rizikas. Tačiau jau dabar būtų sunku paneigti faktą, kad nesame apsupti rizikų vertinimų.

Iš esmės, nors rizikos visuomenės teorija, aprašyta Ulrich Bekas nebuvo skirta konkrečiai kriminologinei disciplinai, tačiau dabar ji tapo vienu svarbiausių pagrindų diskutuojant apie šiuolaikinę (neo) liberalią politiką teisėsaugos sistemoje ir kitose kriminologinėse srityse. Drįsčiau ginčyti, kad žodis „rizika“ tapo kasdieniu vartotinu žodžiu, kuris turi bendrą reikšmę daugumai piliečių, pavyzdžiui: rizika patekti į avariją, rizika susirgti, rizika būti apvogtam ir taip toliau. Tačiau į riziką pakviesčiau pažvelgti kiek kitu kampu. Pirmiausia, rizikos nustatymas yra paremtas matematinių tikimybių skaičiavimu, paprastai aiškinant, koks šansas, kad įvykis X nutiks esant Y aplinkybėms? (Beck, 1986). U. Bekas (1986) ginčijasi, kad nežinomybė tampa dominuojančia samprata ateities istorijoje. Rizika - tai įvykis, dar nenutikęs, tačiau jau keliantis grėsmę dabartyje. Todėl visuomenė ir politika įžengia į „virtualią realybę“, kur bandoma nuspėti, kas bloga gali nutikti. Tokie bandymai numatyti ateitį gali turėti neigiamą emocinį poveikį, nes yra rūpinamasi užkirsti kelią katastrofoms, nusikaltimams ar

nelaimėms užuotu būtų bandyma siekti ko nors „gera“. Verta paminėti, kad pats žodis „rizika“ neturi teigiamas emocijas keliančios reikšmės, nes tai anksčiau ar vėliau tampa grėsme (Beck, 1986).

Įvairių rizikų vertinimas tai dar vienas žmonijos būdas numatyti ateitį. Deja, dažniausiai neįmanoma numatyti net tikslios orų prognozės ateinančiam dienai. Visai kitaip yra su bandymais nuspėti ateitį socialinėje aplinkoje, kur egzistuoja daug kintamųjų ir nežinomų faktorių. Ulrich Bekas (2000) dar kartą gindamas savo teoriją apibūdino, kad rizika tai bandymas apskaičiuoti nenuspėjamus dalykus. Tačiau šiuolaikinio mokslo metodai šį nenuspėjamumą bando apskaičiuoti išvesdami įvairias formules, atlikdami statistines analizes ir, turėdami šiuos modelius, kuria įvairius scenarijus (Beck, 2000). Pavyzdžiui, daugumos valstybių miestų centruose, senamiesčiuose statistiškai įvyksta daug kišenvagysčių. Turint tokius statistinius modelius, galima teigti, kad rizika būti apvogtam miesto centre yra didesnė, todėl vykstant į ekskursiją gidas praneša, kad vertėtų saugoti savo daiktus, kuprinę nešioti priekyje, o ne ant nugaros, piniginių nelaikyti užpakalinėje kelnų kišenėje, nes taip įmanoma sumažinti riziką. Šiuo rizikos visuomenės požiūriu, taikomais modeliais, politiniais sprendimais yra tikimasi pakeisti ateities įvykių tėkmę. Praeitis praranda prasmę, dabartis tampa nereikšminga, o labiau yra orientuojamasi į ateitį, kas gali nutikti (Beck, 2000).

1.2 Rizikos reikšmė

Paskutiniai treji metai (2019-2022) modernioje visuomenėje pažymėti kaip pandeminiai. Atsiradęs naujas SARS-CoV-2 virusas bei politinės, socialinės, sveikatos apsaugos ekspertų reakcijos įrodo, kad gyvename rizikų apsuptame pasaulyje. Turima omenyje, kad viešuose šaltiniuose buvo teigiama apie amžiaus ir mirties rizikas nuo šio viruso, įvairių lėtinių ir kitų ligų sukeliamas didesnes rizikas numirti. Taip pat buvo kalbama apie rizikų mažinimą: medicininės ir kitos kaukės, susibūrimai ir taip toliau. Šios aptariamos rizikos turėjo įtakos priimtiems įstatymams, reikalavimams ir rekomendacijoms, siekiant valdyti pandemiją. Nors iš šio pavyzdžio suprasti kas yra rizika gali būti paprasta ir daugumai nekiltų papildomų klausimų, tačiau siekiant tikslumo ir aiškumo yra verta apibrėžti ir daugiau padiskutuoti apie rizikos sampratą.

Pirmiausia, riziką šiuolaikinėje visuomenėje iš esmės galima būtų suprasti kaip mėginimą apskaičiuoti tikimybes, tai, anot A. Burgess (2016), yra rizikos pagrindas. Šių tikimybių skaičiavimas, kas gali nutikti ateityje, yra paremtas statistinėmis analizėmis, o svarbiausia, kad šios statistinės analizės ir tikimybių skaičiavimai remiasi praeities įvykiais (Burgess, 2016). Ši idėja, kad praeities įvykiai turi reikšmės rizikai, yra taip pat plėtojama Jens Zinn (2016). Tačiau ji teigia, kad rizika yra susijusi su lūkesčiais, įsivaizdavimu, kas gali nutikti ateityje. Šie lūkesčiai yra susiję su kiekvieno žmogaus

asmenine patirtimi praeityje. Deja, rizikos sąvokos ar kaip teorijos supratimas gali skirtis ne tik tarp visuomenės ir atskirų jos sluoksnių, bet ir tarp ekspertų bei mokslininkų. Pavyzdžiui, kultūrinės krypties sociologai arba riziką nagrinėjantys autoriai teigtų, jog riziką dažniausiai galima apibūdinti kaip pavojų (Burgess, 2016). A. Burgess (2016) teigia, kad kalbant apie riziką svarbiausia yra atskirti du terminus: rizika ir grėsmė (angl.: hazard). Grėsmė tai potencialiai pavojingas dalykas, pavyzdžiui šlapios ir slidžios grindys. Tuo tarpu rizika tai tikimybė grėsmei nutikti - kiekvieną kartą einant šlapiu ir slidžiu paviršiumi ši rizika didėja, o grėsmė išlieka. Rizika tai tikimybė kažkam, dažniausiai neigiamam įvykiui nutikti, esant tam tikroms sąlygoms (Burgess, 2016). Taip pat verta suprasti, kad modernioje 21 amžiaus visuomenėje rizika tai ne tik socialinė, politinė ar ekonominė teorija, rizika tapo kasdienė praktika, naudojama valstybinėse institucijose ir privačiose bendrovėse. Paskutiniaisiais dešimtmečiais išaugo rizikos vertintojų profesija, mokslininkų susidomėjimas, o taip pat atsirado mokslinių žurnalų, kurių tikslas nagrinėti rizikos visuomenę, įstatymus ir politiką.

1.3 Nusikaltimai ir rizika

20-ojo amžiaus antroje pusėje ir 21-ajame amžiuje dalis kriminologų ir sociologų, tyrinėjančių politikos sąsajas su nusikaltimais bei jų kontrolę, atsigrežė į Tatčerizmo, Reagano ir Tony Blairo politinio periodo laikotarpį. Stanley Cohenas (1985) teigė, kad buvo nustota aiškintis, kodėl nusikaltimai vyksta, kokie motyvai egzistuoja, užuot būtų pakeistos nusikaltimų kontrolės priemonės, nusikaltėlio vaidmuo tapo antraplanis. Imta orientotis į tai kaip apsunkinti asmenims atlikti nusikalstamas veikas, kaip apginti savo ar kitų turtą. Šios Coheno mintys, kaip Pat O'Malley (2004) pažymi, tapo „statistinio“ (actuarial) arba rizikos vertinimo kriminologijos pradžia. 1980-ieji metai - tai laikotarpis, kuriame buvo vadovaujamosi teorijomis, tokiomis kaip: „niekas neveikia“ arba „just deserts“, kai bausmė taikoma nusizengusiajam turi būti kuo griežtesnė. Jau 1986 metais Didžiosios Britanijos Nacionalinis nusikaltimų prevencijos institutas pabrėžė, kad prevencija, o ne reabilitacija turi būti nusikaltimų kontrolės dalis, nusikaltimų kontrolės programos turi būti akcentuotos užkirsti kelią nusikaltimams prieš jiems įvykstant, bet ne atvirkščiai (O'Malley, 2004). Toks politinis požiūris prieštaravo kriminologų bei kitų sociologų nuomonei, kurie ginčijosi, kad nusikaltimai tai socialinių ir politinių problemų dalis. Tačiau to meto politiniame lauke nusikaltimų problema buvo permesta ant individualaus žmogaus, nes šis, kaip buvo manoma, pasinaudojęs proga padarys nusikaltimą (O'Malley, 2009). 20 amžiaus antroje pusėje vyraujanti ideologija buvo ne tik ta, kad žmogus pasinaudojęs proga padarys nusikaltimą, tačiau vyravo savotiškas politikų atsiribojimas nuo nukentėjusiųjų. Politikai skelbė, kad visuomenė turi pasirūpinti savo pačių saugumu ir turtu, visada išlikti budrus. (O'Malley, 2009).

Dalis rizikos vertinimų buvo pavesta atlikti teisėsaugos institucijoms. Informacijos kaupimas tapo moderniosios politikos ir teisėsaugos dalis, o policija tapo pagrindiniu informacijos ir duomenų kaupimo instrumentu. Surinkti duomenys yra perduodami privačioms apsaugos tarnyboms, draudimo kompanijoms, vietinėms bendruomenių organizacijoms (O'Malley, 2009).

Verta paminėti, kad rizikos mažinimas atsiskleidžia ne tik bandymais užkirsti kelią nusikaltimams, tačiau ir po jų. Ryškiausias pavyzdys būtų Jungtinių Amerikos Valstijų ir Didžiosios Britanijos įstatymai. JAV yra įsigaliojusi praktika, kad asmenys, padarę seksualinių nusikaltimų, o vėliau paleisti, nuolatos turi pranešti savo esamą vietą. Tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje seksualinius nusikaltimus padarę asmenys bei atlikę savo bausmę, turi pranešti savo gyvenamąją vietą, o policija, probacija ar kitos institucijos atlikusios tokio asmens rizikos analizę pasilieka teisę pranešti, kad toks asmuo gyvena vienoje ar kitoje bendruomenėje (O'Malley, 2009).

Tačiau ryškiausi rizikos vertinimai atsiskleidžia tarp jau nusteistų asmenų. Tai ypač pastebima probacijos tarnybose. Rizika šiose institucijose tapo priemone paskirstyti žmogiškuosius bei finansinius išteklius. Ir nors tarp kriminologų yra nesutarimų dėl rizikos veiksnių vertinimo, tačiau, kaip Pat O'Malley (2009) pastebi, rizikos supratimas lyginant 20-ojo amžiaus vidurį bei 21-ąjį amžių skiriasi. Tai, kas anksčiau buvo nukreipta prieš bandymą apsaugoti visuomenę nuo viktimizacijos bei supratimas, jog nusikalstama veika yra asmeninė žmogaus apsisprendimo laisvė, dabar buvę ir esami kriminologų nusikaltimų aiškinimai bei rizikos vertinimas tapo įrankiu bandant užkirsti tolimesnius nusikaltimus resocializuojant žmones bei apsaugant likusią visuomenės dalį nuo viktimizacijos, pavyzdžiui, šiuolaikinėje probacijoje yra vertinama žmonių socialinė aplinka, socialiniai įgūdžiai, priklausomybės vienoms ar kitoms medžiagoms ir taip toliau. Vėliau turint šią rizikos analizę yra nukreipiami resursai padėti nusikaltėliui nebedaryti nusikaltimų. Antra, žinant, kad rizika nusikalsti ar gyventi asocialų gyvenimą kyla ten, kur egzistuoja didesnis neturtas, augama asocialioje šeimoje arba susidėjus su draugu kompanija, kurioje vyrauja visuomenės normas ir įstatymus pažeidžiantis elgesys, tokiu atveju teisėsaugos ir politinės institucijos gali nukreipti resursus bandant užkirsti kelią tolimesniam elgesio formavimuisi.

Taigi, rizika nebūtinai gali būti vertinama kaip neigiamas teisėsaugos ar politikos įrankis, tačiau tai ypač priklausys nuo situacijos, kurioje rizikos vertinimas yra naudojamas. Vienu atveju tai gali tapti priemone uždaryti asmenis į kalėjimą, diskriminuoti tam tikras visuomenės grupes, manipuliuoti teisėsaugos institucijomis, o kitais atvejais tai įrankis panaudoti turimus resursus ten, kur šie duos naudos mažesniai nusikalstamumui ar visuomenės apsaugojimui (O'Malley, 2009).

1.4 Terorizmas ir rizika

2001 metais Rugsėjo 11 dieną, Jungtines Amerikos Valstijas sukretė turbūt didžiausią įtaką ateities istorijai padaręs teroristinis išpuolis. Vien kriminologijos disciplinoje mokslinių tiriamųjų darbų skaičius apie terorizmą po 9/11 išpuolių išaugo kelis kartus. Dauguma kriminologų bei kitų tyrėjų terorizmą po rugsėjo 11-tosios išpuolių apibūdina kaip naują terorizmą (Mythen, Walklate, 2005). Pats Ulrich Bekas (2002) šiuolaikinius laikus apibūdino kaip „teroristinio pasaulio rizikos visuomenė“. Turbūt nei vienas rizikos modelis, matematinis skaičiavimas nenumatė tokio masto katastrofos rugsėjo 11-tą dieną, Niujorko mieste. Tai politikams, sociologams, kriminologams ir bendrai visuomenei leido suprasti, kad atsirado nauja grėsmė, kelianti riziką. Yra teigiama, kad naujasis terorizmas atsineša naujas rizikas visai kitose srityse. Anot Mythen ir Walklate (2005), teroristinės grupuotės išnaudoja modernių laikų techninius sprendimus, tokius kaip: pinigų plovimas, tapatybės slėpimas, mokesčių slėpimas, naudojimas telefonais organizuojant išpuolius. Visose šiose srityse atsiranda naujų rizikų, kurios turi būti vertinamos teisėsaugos institucijų, politikų bei verslo kompanijų. Tokiu principu Jungtinės Amerikos Valstijos 2001 metais, spalio 26 dieną, išleido „Patrioto aktą“, kuris tapo pagrindiniu aktu kovoje su terorizmu. Iki šiol šis aktas yra laikomas pagrindiniu finansinėse institucijose, bankuose. Taip pat finansinės institucijos, vykdančios pinigų perlaidas, sukūrė naujuosius pinigų plovimo prevencijos skyrius, kuriuose pagal šablonus ir vadovaujantis įstatymais yra vertinamos rizikos, bandoma užkirsti kelią galimų teroristinių organizacijų finansavimams.

Tačiau tai, kuo anksčiau draudimo kompanijos rėmėsi, turima omenyje rizikos skaičiavimais, šios susidūrė su naujom problemomis. Nuo terorizmo neįmanoma apdrausti pastatų, kompanijų ar žmonių (Muthen, Walklate, 2005). Naujasis terorizmas yra sunkiai prognozuojamas savo geografine vietoje, tradiciniai rizikos skaičiavimo metodai praranda prasmę kovoje su teroristiniais išpuoliais. 2002 metais, JAV Nacionalinio saugumo strategijos plane buvo pažymėta, teroristinės grupuotės kelia grėsmę ir išlieka rizika, kad bus panaudoti masinio naikinimo ginklai, tačiau nei vieta, nei laikas nėra žinoma (Celikpala, Ozturk, 2012). Jude McCulloch ir Sharon Pickering (2009) teigė, kad dėl naujojo terorizmo grėsmių valstybių bandymas užkirsti kelią naujai kylančioms terorizmo rizikoms perėjo į agresyviai aktyvesnį modelį. Nauji įstatymai, leidžiantys sekti žmones, pasiklausyti pokalbių, nuteisti asmenis už priklausymą vienoms ar kitoms organizacijoms, siejamoms su teroristinėmis grupuotėmis. Mitat Celikpala ir Duygu Ozturk (2012) pastebi, kad išaugo oro uostų apsauga, naujos technologijos asmenų patikros postuose bei papildomi draudimai lėktuvų viduje.

1.5 Rutininės veiklos teorija

1979 metais buvo publikuotas Marcus Felson ir Lawrence Cohen straipsnis, kuris tapo rutininės veiklos teorijos pagrindu. Straipsnio tikslas buvo paaiškinti kodėl Justinišose Amerikos Valstijose augo padarytų nusikaltimų skaičius po antrojo pasaulinio karo. Pagrindinis šio fenomeno aiškinimas buvo tai, kad įvyko struktūrinių pokyčių žmonių kasdienėje (rutininėje) veikloje. Rutininė veikla apibūdinama kaip kasdienė ir pasikartojanti, kuri reikalinga kiekvienam žmogui patenkinti savo socialinius ir biologinius poreikius. Šie pokyčiai nulėmė trijų nusikaltimo elementų pagausėjimą ir būtinąsias sąlygas. Autoriai išskiria tris būtinąsias sąlygas nusikaltimui: motyvuotą nusikaltėlį, tinkamą taikinį ir gynėjo nebuvimą (Felson, Cohen, 1980). Tačiau yra teigiama, kad nesant nors vienam iš šių trijų elementų gali būti pakankama sąlyga įvykdyti nusikaltimą. Žvelgiant į nusikaltimų pagausėjimą po antrojo pasaulinio karo Felson ir Cohen (1980) ginčijasi, kad įvyko struktūrinių žmonių veiklos pokyčių, pavyzdžiui darbo rinkoje, o šie paskatino žmones dažniau išeiti iš namų. Tokiu atveju yra susiduriama su viena problema - daugiau namų ilgesniam laikui yra paliekami neprižiūrimi. Reikia nepamiršti ir tokių faktorių, kad dėl darbo rinkos bei socialinių pokyčių daugiau moterų įgijo teisę dirbti. Tokiu atveju du asmenys, gyvenantys kartu, palieka namus. Tai vienas iš pavyzdžių kaip atsiranda tinkamas taikiny, gynėjo nebuvimas, o dėl to natūraliai atsiranda motyvuotas nusikaltėlis. Cohen ir Felson (1980) savo tyrime taip pat mini, kad dauguma atliktų tyrimų rodo, jog motyvuotam nusikaltėliui svarbu nuosavybės tipas, namo gyventojų veikla. Taip pat 20 amžiaus antroje pusėje keičiantis žmonių socialiniam gyvenimui atsirado įvairių programų ir iniciatyvų, pavyzdžiui architektūriniai sprendimai, apsunkinantys pakliuvimą į nuosavybę, arba augantis bendruomeniškumas ir gyventojų budrumas, budėjimas bei savo gyvenamojo rajono saugojimas. Tokiu būdu didinama gynėjo funkcija (angl.:guardianship), kuri yra įvardijama kaip viena iš trijų sąlygų nusikaltimui. Farrell ir Pease (2006) rutininę veiklos teoriją apibūdina kaip patrauklią, lengvai suprantamą, o svarbiausia lanksčią, kurią galima pritaikyti įvairioms nusikaltimų rūšims.

D. Danetti, G. Mesch ir A. Pedazhur (2006) į teroristines atakas bandė pažvelgti iš rutininės veiklos teorijos perspektyvos. Jie numanė, kad nors ir teroristinės atakos, tuo atveju jie kalbėjo būtent apie sisisprogdinimus Izraelyje, gali būti sunkiai nuspėjamos ir atrodyti padrikos, tačiau remiantis šia teorija, savo tyrime iškėlė hipotezę, kad pavykęs teroristinis išpuolis įvyksta tada, kai tam tikroje erdvėje ir laike susitinka motyvuotas nusikaltėlis bei neapsaugota auka - tinkamas taikiny. Remiantis gyvenimo veiklos teorijomis yra daroma prielaida, kad dažnesnėmis aukomis pasitaiko moterys ir studentai, nes vieni yra aktyvesni, turintys daugiau socialinių kontaktų ir dažniau leidžiantys laisvalaikį viešose vietose, o kiti dažniau naudojami viešuoju transportu ar apsipirkinėja parduotuvėse, kad aprūpintų namų ūkį įvairiomis priemonėmis (Danetti, Mesch, Pedazhur, 2006).

1.6 Situacinė nusikaltimų prevencija

Kriminologas Ronald V. Clarke 1983 metais straipsnyje „Situacinė nusikaltimų prevencija: Teoriniai pagrindai ir praktinės galimybės“ siekia pažvelgti į nusikalstamumo mažinimą iš kitų perspektyvų. Anot jo, kiti tyrėjai pastebėjo, kad rehabilitacija, atbaidymo priemonės gali būti veiksmingos mažinant nusikalstamumą. Tačiau Ronald Clarke darbe, vienas pagrindinių klausimų yra - kokios papildomos priemonės gali būti veiksmingos nusikaltimų prevencijoje. Teorinis kriminologo klausimas - ar papildomos, pavyzdžiui turto, apsaugos priemonės, tokios kaip spynos, gali nukreipti nusikaltimą į kitą vietą. Dauguma to meto kriminologinių teorijų, aiškinančių nusikaltimus, buvo nukreiptos į socialinius, ekonominius ir psichologinius veiksnius (Clarke, 1983). Tačiau Ronald Clarke teigia, kad šios tradicinės kriminologinės teorijos kenčia dėl tam tikrų sunkumų, deja, jos susiduria su iššūkiais siekiant mažesnio nusikalstamumo. Kadangi tai yra ganėtinai kompleksinės problemos todėl dažniausiai sunku rasti konkrečias, teisingas priemones bendrai populiacijai (Clarke, 1983). O taip pat, skurdo mažinimas, išsilavinimas ir kitos socialinės priemonės, prisidedančios prie nusikalstamumo mažinimo, yra ganėtinai plačios, dažnai nepriklausančios nuo teisės saugos institucijų ir suprantamos kaip elementari žmogaus teisė. Be to, senoji kriminologijos tradicija nepaaiškina kodėl nusikaltimas įvyksta vienoje ar kitoje vietoje (Clarke, 1983). Ronald Clarke dėstydamas situacinės nusikaltimų prevencijos teoriją remiasi žmogaus gebėjimu racionaliai pasirinkti esamoje situacijoje, tačiau pabrėžia, kad šis racionalumas nėra absoliutus, o limituotas. Limituotas racionalumas yra susijęs su gebėjimu įvertinti rizikas, kas vienam, šiuo atveju nusikaltėliui, gali atrodyti rizikinga, pavyzdžiui, būti pagautam policijos, kitam ši rizika pasirodys menka. Taip pat egzistuoja kiti veiksniai vertinant nusikaltimo rizikas, pavyzdžiui užimant reikšmingas pareigas nusikalsti ir būti sugautam bus didesni nuostoliai, tai yra prarasti darba, reputaciją (Clarke, 1983). Remiantis idėja ir teorinėmis prielaidomis, kad žmogus sugeba pasirinkti, galima būtų pritaikyti situacinę nusikaltimų prevencijos teoriją. Tačiau R. Clarke (1983) dar kartą pabrėžia, jog egzistuoja daug veiksnių, tokių kaip: rizika, atlygis, motyvacija, moralė, darant nusikaltimą. Be to, ši teorija nėra sprendimo būdas užkardyti visus nusikaltimus, bet gali būti orientuota tik į tam tikras nusikaltimų kategorijas. Situacinės nusikaltimų prevencijos esmė tai sumažinti galimybes ir padidinti rizikas nusikaltimų metu (Clarke, 1983). Šios teorijos įgyvendinimui reikalingos trys kryptys: stebėjimas, dizainas ir aplinkos valdymas.

Pirmiausia, Ronald Clarke (1983) diskutuodamas apie stebėjimą kaip vieną iš trijų reikalingų kintamųjų siekiant nusikaltimų prevencijos, pastebi, kad dažnesnis policijos patruliavimas, kuris atliktų stebėjimo funkciją, nėra veiksmingas. Sudėtinga pastatyti po pareigūną visose gatvėse, o taip pat reikalingi dideli žmogiškieji resursai stebėti kitiems žmonėms. Taip pat egzistuoja argumentas teigiantis,

jog paprasti žmonės atlieka stebėtojo darbą, tačiau tai irgi nėra tiesa. Anot kriminologo, dažniausiai praeivai sunkiai suvokia, kada gali vykti nusikaltimas, be to, jeigu yra pastebimas nusikaltimas, dažnu atveju nėra imamasi tiesioginių veiksmų, vienas iš paaiškinimų gali būti baimė būti sužeistam, nežinojimas kaip elgtis (Clarke, 1983). Kriminologas teigia, kad veiksminga nusikaltimų prevencija tam tikrose vietose, galimai prasideda nuo darbuotojų, pavyzdžiui: viešojo transporto kontrolierių, barmenų, registratūros darbuotojų, automobilių stovėjimo aikštelių prižiūrėtojai. Esant šiems darbuotojams, kaip teigiama, sumažėja vandalizmo ir kitų nusikaltimų. (Clarke, 1983).

Antrasis kriminologo Ronald Clarke (1983) įvardijamas veiksnys, veikiantis kaip nusikaltimų prevencijos priemonė, tai dizainas, papildoma apsauga objektams, kuriuos galima pavogti arba įsilaužti. Vienas iš šių laikų pavyzdžių galėtų būti elektroninių įtaisų naudojimas ant rūbų, elektronikos prekių, kurių nenuėmus ir išėjus iš parduotuvės suveiks garso apsaugos sistemos, perspėjančios apie galimą vagystę. Taip pat naujausios automobilių apsaugos sistemos, tokios kaip signalizacijos: automobilio sekimo įranga, užraktai. Ankstesniais laikotarpiais vakarų Vokietijoje 1963 metais buvo privaloma automobiliuose įrengti papildomas vairo blokavimo priemonės, kurios sumažino automobilių vagysčių (Clarke, 1983).

Paskutinis kintamasis siekiant efektyvios nusikaltimų prevencijos politikos tai aplinkos valdymas. Vienais atvejais galima panaikinti nusikaltimo taikinį, pavyzdžiui anksčiau atlyginimai buvo mokami grynaisiais pinigais, tačiau vėliau vietoj grynujų pinigų įteikiant čekį nebelieka nusikaltimo taikinio. Taip pat tam tikrais atvejais galima bandyti pašalinti sąlygas nusikaltimo įvykdymui. Pavyzdžiui, oro uostuose įrengiant patikros punktus, kurių vienas iš tikslų yra neleisti įsinešti pavojingų ginklų - sumažina tikimybę užgrobti lėktuvą ar padaryti kitokią nusikalstamą veiką (Clarke, 1983).

Tačiau ši Ronald Clarke dėstoma situacinė nusikaltimų prevencijos teorija, kurioje remiamasi empirine medžiaga neturėtų būti suprasta kaip bandymas užkirsti visus nusikaltimus visose vietose. Šios teorijos veiksmingumas turėtų būti suvokiamas tik tam tikruose rėmuose, perkeliant nusikaltimą iš vienos į kitą vietą. Padidinus riziką nusikaltėliui būti sugautam, apsunkinus galimo nusikaltimo objektą – nusikaltimas bus perkeliamas kitur, kur egzistuos mažesnė apsauga ir mažesnė rizika. Taip pat galimai atsiras nauja terpė nusikalsti, pavyzdžiui, algas pradėjus mokėti internetiniu būdu ir vykstant finansų skaitmenizacijai, atsiranda naujas taikinytis bei nauja nusikaltimų rūšis – kibernetiniai nusikaltimai, iternetiniai sukčiai. Teroristinių išpuolių atvejais tai iliustruoja skirtingi šių išpuolių metodai skirtingais laikotarpiais. Vienas žinomiausių ir tragiškiausių teroristinių išpuolių vakarų valstybėje buvo 2001 metų

rugsėjo 11-osios, kurio metu buvo panaudoti lėktuvai. Tačiau laikui bėgant pritaikius prevencines, apsunkinančias priemones siekiant lėktuvus panaudoti išpuoliams, atsirado kiti terorizmo būdai.

Taigi, reminatis kriminologo Ronald Clarke situacinės nusikaltimų prevencijos teorija, svarbu būtų paminėti, kad nors ir taikant šią teoriją ji gali atrodyti veiksminga, tačiau tai nukreipia nusikaltimą į kitą vietą, o tam tikrais atvejais gimsta naujos nusikaltimų rūšys.

1.7 Situacinė nusikaltimų prevencija ir terorizmas

Situacinės nusikaltimų prevencijos teorija taip pat gali būti pritaikyta kontrterorizmo kontekste. Vienas iš galimų pavyzdžių, susijęs su lėktuvų apsauga, buvo aptartas anksčiau. Ronald Clarke ir Graeme Newman (2006) teigia, kad egzistuoja daugelis būdų teroristinių išpuolių prevencijai – karai, darbas su bendruomenėmis, politinės priemonės. Tačiau retai yra aptariama situacinės nusikaltimų prevencijos reikšmė siekiant užkardyti teroristinius išpuolius. Autoriai, dar kartą pabrėžia apie būtinybę suprasti, jog šis modelis nėra pilnai veiksmingas, nes nusikalteliai gali rasti pažeidžiamas vietas į kurias taikysis arba užsiimti inovaciją bei ieškoti naujų būdų atlikti nusikaltimus. Siekiant veiksmingai įgyvendinti situacinę nusikaltimų prevenciją, reikia vadovautis keliais principais: turi būti nutaikyta į specifinę nusikaltimo rūšį; reikia suprasti kaip nusikaltimas įvyksta, o ne kodėl; kadangi nusikaltelis yra racionalus asmuo įvertinantis riziką, reikia suprasti jo sprendimo pasirinkimą; reikia analizuoti visas nusikaltimo stadijas nuo pasiruošimo iki įgyvendinimo; priemonės didinti riziką, mažinti galimybę turi būti kompleksinės; įgyvendintas priemonės reikia vertinti iš naujo ir ieškoti galimų spragų (Clarke, Newman, 2006). Clarke ir Newman (2006) situacinę nusikaltimų prevencijos teoriją terorizmui taiko per „galimybių struktūros“ prizmę. Ši struktūra anot autorių atsiranda iš dar platesnių socio-ekoniminių veiksmų tokių kaip politinė sistema, kultūra, etninių ar kitų grupių konfliktų priežastys. „Galimybių struktūrą“ autoriai suskirsto į keturias kategorijas: taikiniai, ginklai, priemonės ir lengvinančios sąlygos.

Pirmuoju atveju, taikiniai turėtų būti suprasti tiesiogine prasme tai yra, kur teroristinis išpuolis gali įvykti. Šiam pasirinkimui egzistuoja daugelis vietų, tai gali būti pastatai, metro stotys, miestų aikštės, autobusai ir taip toliau, taikinių sąrašas yra begalinis. Bet, reikia suprasti, kad ne visi objektai gali atnešti tokią pačią naudą, o dalis iš jų yra rizikingesni nei kiti (Clarke, Newman, 2006). Antra, nors yra rizikų ir grėsmių, kad teroristinės organizacijos gali panaudoti cheminius, biologinius ar branduolinius ginklus vykdant išpuolius, tačiau tokių atvejų nėra daug. Viena iš įvardijamų priežasčių gali būti įgudžių trūkumas, didesnių resursų reikalavimas, sunkesnės sąlygos panaudoti. Todėl, dažnu atveju yra naudojami įprasti ginklai, sprogmenys. Pavyzdžiui lėktuvo užgrobimui gali užtekti mažesnių, lengviau paslepiamų ginklų (Clarke, Newman, 2006).

Trečiajai kategorijai autoriai priskira priemones. Aptariamoms priemonėms tai reikalingi įrankiai įvykdyti teroristinį išpuolį, pavyzdžiui, telefonai, automobiliai, sunkvežimiai, padirbti dokumentai, kreditinės kortelės, pastatų planai ir taip toliau. Nors ir šios priemonės reikalingos kasdieniame gyvenime paprastam žmogui, tačiau galima pritaikyti priemones, kurių dėka būtų žinoma kam priklauso telefonai, apsunkinti pasų padirbimą, apsunkinti piniginių banknotų padirbimą arba steigti pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevencijos priemones finansinėse institucijose (Clarke, Newman, 2006).

Ketvirta, lengvinančios sąlygos padidina galimybes atlikti teroristinius išpuolius. Šios sąlygos gali būti nuo smulkių ginklų prieinamumo iki galimybių vykdyti pinigų plovimą naudojantis tam tikromis egzistuojančiomis struktūromis, pavyzdžiui naudojimas ofšorais ar kitomis priemonėmis. Taip pat tai gali būti darbuotojų trūkumas teisėsaugos institucijose, korupcija ir kita (Clarke, Newman, 2006).

Kaip Ronald Clarke ir Graeme Newman (2006) teigia, šioms keturioms „galimybių struktūros“ kategorijoms galima pritaikyti situacinės nusikaltimų prevencijos modelį teroristiniams išpuoliams. Siekiant sumažinti šias galimybes reikia apsunkinti išpuolių galimybes, padidinti rizikas, sumažinti atlygį, sumažinti provokacijas iš valstybių, pavyzdžiui, nekankinti ir nežudyti galimų teroristų, panaikinti pateisinimus dėl išpuolių. Be to, svarbu prisiminti, kas jau minėta, ir suprasti, kad teroristinių išpuolių, kaip ir nusikaltimų gali būti įvairių formų. Todėl kaip autoriai teigia, siekiant, jog ši teorija būtų veiksminga reikia koncentruotis į skirtingas ir tikslingas teroristinių išpuolių rūšis, pavyzdžiui išpuoliai naudojant transporto priemones, bombų panaudojimas žmonių susibūrimo vietose (Clarke, Newman, 2006). Taigi, situacinė nusikaltimų prevencijos teorija ir praktika yra reikšminga saugant visuomenę nuo tam tikrų teroristinių išpuolių, mažinant riziką nukentėti ir didinant riziką nusikaltėliams. Kaip jau anksčiau buvo aptarta šios teorijos principai yra naudojami įvairiose vietose: lėktuvuose, oro uostuose, kai kurios valstybės aplink aikštes ar kitas vietas įrengia architektūrinius objektus siekiant apsaugoti nuo sunkvežimių, autobusų įvažiavimo į minias žmonių taip pat institucijos taiko prevencines pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo priemones bei egzistuoja dar daugybė įvairių kontrterorizmo metodų.

1.8 Racionalus pasirinkimas

Kriminologo Ronald V. Clarke situacinė nusikaltimų prevencijos teorija yra paremta racionalaus pasirinkimo teorijomis. Jis teigia, kad nusikaltimus darantys žmonės geba racionaliai pasirinkti ir priimti atitinkamus sprendimus bei kad ši racionalaus pasirinkimo teorija turėtų būti pritaikoma specifiniams nusikaltimams, o ne visiems. Taip pat ne visi nusikaltėliai yra vedami noro daryti bet kokius nusikaltimus. Remiantis racionalaus pasirinkimo teorija galima būtų teigti, jog specifiniai nusikaltimai yra atliekami dėl specifinių priežasčių (Cornish, Clarke, 1985). Galimo nusikaltimo metu nusikaltėlis

atlieka naudos skaičiavimus, tai yra, kiek pastangų reikės įdėti, kokių įgūdžių gali prireikti, kokia rizika būti sugautam ar patirti kitokią nesėkmę (Cornish, Clarke, 1985). Anot Cornish ir Clarke (1985), nėra vienos bendros priežasties ar motyvacijos atlikti nusikaltimus. Kiekvienas nusikaltėlis atlikdamas nusikaltimą yra veikiamas asmeninių socialinių ir psichologinių patirčių. Autoriai išskiria kelis teiginius kalbėdami apie racionalaus pasirinkimo teoriją, pritaikytą nusikaltimams. Jie daromi su intencija turėti naudos; nusikaltėliai stengiasi pasirinkti tinkamiausią sprendimą atsižvelgdami į rizikas, be to jų sprendimas gali skirtis nuo nusikaltimo rūšies; tarp spontaniško ir planuoto nusikaltimo yra racionalių pasirinkimų skirtumai (Newburn, 2012). Reikia suprasti, kad šiame racionalaus pasirinkimo kontekste nusikaltimai nėra suprantami kaip beprasmi. Kiekvieno nusikaltimo metu egzistuoja tam tikras piniginis, seksualinis, emocinis atlygis (Newburn, 2012). Tačiau, anot Cornish ir Clarke (1985), racionalūs nusikaltėlių pasirinkimai yra susaistyti. Nusizengusieji dažnai gali nežinoti visų egzistuojančių rizikų, todėl nusikaltimai gali pasirodyti neracionalūs ir tam tikrais atvejais nusikaltėliai gali remtis bendromis žiniomis, pasikliauti tuo, kas suveikė anksčiau užuot nuosekliai planavę.

2 Europos Sąjungos rizikos vertinimo ir valdymo strategijos analizė: Tyrimų metodologija

2.1 Kokybinio tyrimo aprašymas

Pirmojoje šio darbo dalyje buvo apžvelgiama Ulricho Beko rizikos visuomenės teorija, jos sąsajos su nusikaltimais bei terorizmu. Pripažįstama, kad naująjį terorizmą yra sunkiau kontroliuoti ir nuo jo apsaugoti dėl jo būvimo tarpvalstybiniu, naudojamų naujų teroro taktikų. Todėl buvo aptartos ir išanalizuotos situacinės nusikaltimų prevencijos, rutininės veiklos teorijos, kurios remiasi žmogaus racionalumu bei rizikomis. Šios teorijos padeda pažvelgti kokios priemonės yra ir gali būti naudojamos įgyvendinant kontrterorizmo strategijas. Nors ir Jungtinėse Amerikose Valstijose įvyko vienas ryškiausių teroristinių išpuolių – Rugsėjo 11, tačiau Europos Sąjungoje per paskutinius 20 metų taip pat įvyko nemažai teroristinių išpuolių, kurie sulaukė gausaus žiniasklaidos ir visuomenės dėmesio. Rugsėjo 11-osios terorizmo išpuolių tema užima svarbią ir reikšmingą vietą moksliniuose tyrimuose, todėl siekiant išanalizuoti terorizmą iš naujos perspektyvos, buvo pasirinkta atlikti Europos Sąjungos kontrterorizmo rizikų vertinimo ir valdymo strategijos analizę. Strategijos dažniausiai atsispindi dokumentuose, programose, sprendimuose, kurie taip pat yra kuriami arba įgyvendinami valstybinių ir privačių įmonių darbuotojų, todėl buvo pasirinkta atlikti kokybinių duomenų šaltinių analizę ir ekspertų interviu. Ekspertai dirbantys kovos su terorizmu srityse, viešose institucijose arba privačiose institucijose gali suteikti papildomų įžvalgų apie rizikas, rizikų vertinimą ir valdymą bei

įgyvendinamas kontrterorizmo strategijas Europos Sąjungoje. Šiame skyriuje bus pristatoma šio mokslinio tiriamojo darbo metodologija ir gauti rezultatai.

2.2 Dokumentų analizė

Šiam tyrimui, vienas iš pasirinktų metodų buvo kokybinė dokumentų analizė. Europos Sąjungos kontrterorizmo strategija rizikos vertinimo ir valdymo kontekste galima atskleisti atliekant dokumentų, programų, sprendimų analizę, būtent šiuose dokumentuose yra aprašomos pagrindinės strateginės kryptis ir kaip jos yra įgyvendinamos. Kokybinė dokumentų analizė suteikia galimybę išanalizuoti turinį ir jo reikšmę. Būtent tam, kad atskleisti rizikos vertinimo ir valdymo strategijas reikalinga suprasti strategijų turinį. Dokumentų analizei atlikti buvo naudojami antriniai šaltiniai ir pasirinktas teminės analizės metodas. Šis metodas pasižymi lankstumu, gali būti naudojamas apdorojant įvairią medžiagą bei tinkamas didelių kokybinių duomenų analizėms (Bryman, 2012). Teminė analizė leido išskirti įvairias Europos Sąjungos rizikos vertinimo ir valdymo strategines kryptis aprašomas dokumentuose taip pat atskleisti galimas strategines priemones siekiant rizikos vertinimo ir valdymo tikslų. Teminės dokumentų analizės tikslams pasiekti buvo naudota MaxQDA programa.

Literatūroje yra išskiriamas senasis, dar kai kuriuose šaltiniuose vadinamas tradicinis ir naujasis terorizmas. Naujasis terorizmas tai tarpvalstybinis ir globalus, nepriklausomas nuo valstybių sienų ir galintis įvykti bet kurioje valstybėje. Naujojo terorizmo laikotarpį galima brėžti nuo 2001 metų, po rugsėjo 11-osios išpuolių Niujorke. Dėl to pirminis tiriamasis laikotarpis buvo pasirinktas nuo 2001-ųjų metų, rugsėjo mėnesio. Tačiau, strategijų paruošimui, planavimui ir įgyvendinimui reikia papildomo laiko. Tam, kad nuspręsti naujus kontrterorizmo metodus turi būti atlikti papildomi biurokratiniai, tiriamieji darbai taip pat priimami sprendimai tarpinstituciniu bei tarpvalstybiniu lygmeniu, Europos Sąjungos kontekste. Pirminė dokumentų apžvalga atskleidė, kad konkrečių programų ir strategijų siekiančių įgyvendinti naujas kontrteroristines priemones neatsirado iki 2004 metų. Nuo 2004 metų buvo pateikiami pirmieji veiksnių planai kovoje su terorizmu. Todėl, tiriamasis turinio analizės laikotarpis buvo susiaurintas nuo 2004 metų iki 2021 metų.

Šiame tyrime yra siekiama atskleisti bendrą Europos Sąjungos kontrterorizmo strategiją rizikų ir jų valdymo kontekste, todėl pagrindiniai šaltiniai yra strateginiai planai, sprendimai, programos, veiksnių planai, darbotvarkės (angl.: agenda), komunikatai. Šie dokumentai yra rašytiniai šaltiniai ir dažniausiu atveju pateikiami Europos Komisijos. Dėl to, didžioji analizuojamų dokumentų dalis buvo pateikti Europos Komisijos. Europos Komisija yra Europos Sąjungos vykdomosios valdžios institucija, kuri taip pat plėtoja bendrą ES strategiją, rengia ir įgyvendina ES politiką. Šaltinių atranka vyko ieškant

pagrindinių ir esminių dokumentų, kurie yra skirti Europos Sąjungos saugumo užtikrinimui arba kontrteroristinių priemonių įgyvendinimui. Dažnu atveju, analizuojant ES saugumo strategijas buvo ieškoma pagrindinių vystomų strateginių saugumo krypčių ir atsižvelgiama į išnašas ir pasirinktą tiriamąjį laikotarpį.

Tiriamajame darbe buvo analizuojami šie dokumentai:

- Europos Komisija (2004). Ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsauga kovojant su terorizmu. Europos Komisija.
- Europos Komisija (2016). Radikalizacijos, dėl kurios kyla smurtinio ekstremizmo pavojus, prevencijos rėmimas. Europos Komisija.
- Europos Komisija (2016). Europos saugumo darbotvarkės įgyvendinimas siekiant kovoti su terorizmu ir sukurti tikrą veiksmingą saugumo sąjungą. Europos Komisija.
- Europos Komisija (2020). ES kovos su terorizmu darbotvarkė: numatyti, užkirsti kelią, apsaugoti, reaguoti. Europos Komisija.
- Europos Komisija (2017). Pasirengimo cheminėms, biologinėms, radiologinėms ir branduolinėms saugumo grėsmėms didinimo veiksmų planas. Europos Komisija.
- Europos Komisija (2016). Viešųjų erdvių apsaugos rėmimo veiksmų planas. Europos Komisija.
- Europos Komisija (2016). Kovos su teroristų finansavimu stiprinimo veiksmų planas. Europos Komisija.
- Europos Komisija (2010). ES vidaus saugumo strategijos įgyvendinimas. Penki žingsniai kuriant saugesnę Europą. Europos Komisija.
- Europos Komisija (2020). Dėl ES saugumo sąjungos strategijos. Europos Komisija.
- Europos Parlamentas, Europos Taryba (2021). dėl teroristinio turinio sklaidos internete klausimo sprendimo. Europos Sąjungos oficialus leidinys.
- European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. (2021). European Union Terrorism Situation and Trend Report 2021.
- Europos Taryba. (2007). 2007–2013 m. laikotarpiui įkuriantis specialiąją programą „Terorizmo ir kitos su saugumu susijusios rizikos prevencija, parengtis ir padarinių valdymas“ kaip Saugumo ir laisvių apsaugos bendrosios programos dalį. Europos Sąjungos Oficialusis Leidinys.

2.3 Interviu su ekspertais

Siekiant dar geriau suprasti ir išanalizuoti kas yra rizikos, rizikos vertinimas ir valdymas bei kokie metodai yra taikomi įgyvendinant šias strategijas buvo pasirinkta atlikti ekspertų interviu. Rezultatų pristatymo, o vėliau aptarimo dalyse ekspertai yra pavadinti A, B ir C. Asmenys, kurie pagal savo kompetencijas ir žinias yra laikomi ekspertais buvo iš trijų skirtingų sričių. Šie ekspertai dirba skirtingose srityse, tačiau yra susiję su praktikų įgyvendinimu arba turi žinių rizikos vertinimo ir valdymo strategijų įgyvendinime. Ekspertas A – dirbantis finansinėje institucijoje su pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevencija, ekspertas B – iš policijos, turintis praktikos ir patirties kontrteroristinėje vietoje, ekspertas C – dirbantis finansinėje institucijoje, turintis kriminologo patirties. Su šiais ekspertais buvo atliktas pusiau struktūruotas interviu, kuris suteikia galimybę vystyti pokalbį apčiuopiant tam tikras svarbias temas, plėtojant konkrečias mintis, neprisiršiant prie interviu struktūros šiame tyrime buvo galimybę atskleisti kitokių ekspertų nuomonių ir perspektyvų. Interviu užtruko nuo 20 iki 30 minučių.

Atliekant ekspertų interviu analizę, atsakymai buvo suskirstyti į tam tikras pagrindines temas atsižvelgiant į dokumentų analizę. Tokiu būdu tai leidžia lyginti ir papildyti dokumentų rezultatų aptarimą ir diskusiją. Norint atlikti tyrimo uždavinius šių interviu metu, o vėliau analizuojant buvo siekiama atskleisti ekspertų nuomonę apie rizikos vertinimą, valdymą ir įgyvendinamas praktikas. Taip pat šių praktikų efektyvumą, veiksmingumą, teigiamus ir neigiamus dalykus bei kodėl jos yra įgyvendinamos.

Ekspertų buvo ieškoma įvairiose srityse, dirbančių valstybinėse, privačiose, teisėsaugos institucijose. Deja ne visi sutiko kalbėti arba, kad pokalbiai būtų įrašomi. Iš viso buvo atlikti keturi interviu, tačiau vienas iš respondentų atsisakė pokalbį įrašyti. Dalis ekspertų į kuriuos buvo kreiptasi atsisakė bendrauti dėl laiko trūkumo arba dėl to, kad kontrterorizmo tema nėra viešai diskutuotina ir egzistuoja tam tikras slaptumas.

3 Europos Sąjungos strategijos dokumentų analizės tyrimo rezultatai

3.1 Infrastruktūra

Pagrindiniame Europos Sąjungos saugumo strategijos dokumente, priimtame 2020 metais, svarbus dėmesys yra skiriamas bendrai Europos Sąjungos infrastruktūros saugai. Pripažįstama, kad kiekvieną dieną gyventojai ES valstybėse naudojami kasdienėmis paslaugomis keliaudami į darbą, naudodamiesi sveikatos apsaugos paslaugomis, energetine infrastruktūra. Infrastruktūros saugumo

svarba prieš įvairiu išpuolius yra pažymima Europos Sąjungos saugumo strategijos dokumente (2020, p.6) „Jei ši infrastruktūra nėra pakankamai apsaugota ir atspari, išpuoliai gali sukelti didžiulius – fizinius ar skaitmeninius – sutrikimus tiek atskirose valstybės narėse tiek potencialiai visoje ES“.

Viena iš įgyvendinamų priemonių siekiant apsaugoti svarbią infrastruktūrą buvo įtvirtinta 2004 metų, dokumentu „Ypatingos svarbos infrastruktūros apsauga kovoje su terorizmu“, kurios priemonės tikslas – valdyti rizikas. Dokumente rašoma, kad ne visada ir visur infrastruktūrą galima apsaugoti nuo grėsmių, tačiau pasitelkus rizikos valdymo technikas galima skirti daugiau dėmesio rizikingiausioms sritims: „Taikant rizikos valdymo būdus, dėmesį galima sutelkti į didžiausios rizikos sritis, atsižvelgiant į grėsmę, santykinę svarbą, esamą apsaugos lygį ir esamų poveikio sušvelninimo strategijų veiksmingumą verslo tęstinumui.“ (Europos Komisija, 2004, p.5). Rizikų valdymas šiame dokumente apibūdinamas kaip „apgalvotas procesas siekiant suprasti rizikas ir įgyvendinti priemones, kuriomis rizikos lygis būtų sumažintas iki pageidaujamo“ (Europos Komisija, 2004, p.11). Kituose Europos Sąjungos dokumentuose galima pat rasti svarbų akcentą rizikai vertinti siekiant didesnio infrastruktūros saugumo, pavyzdžiui, Europos Tarybos 2007 metų sprendime, įkuriant specialiąją programą „Terorizmo ir kitos su saugumu susijusios rizikos prevencija, parengtis ir padarinių valdymas“, konkrečių tikslų dalyje įvardijama, kad šia programa, siekiant apsaugoti žmones bei svarbią infrastruktūrą, reikalingos priemonės yra susijusios su rizikos įvertinimu: „aktyvinti, skatinti ir remti rizikos svarbiems infrastruktūros objektams vertinimus, siekiant padidinti saugumą; aktyvinti, skatinti ir remti svarbių infrastruktūros objektų apsaugos metodikos, visų pirma rizikos įvertinimo metodikos, kūrimą“ (Europos Taryba, 2007).

Infrastruktūros temoje viena iš svarbių sričių tai oro, sausumos ir kitos transporto priemonės. Atsirandant naujoms terorizmo grėsmėms, besikėsinančioms į žmonių ir valstybių saugumą, yra pradedama įgyvendinti naujas strategijas. 2017 metais Europos Komisijos „Viešųjų erdvių apsaugos rėmimo veiksmų plane“ teigiama, kad daug dėmesio bus skiriama didesniai sunkvežimių saugumui siekiant sumažinant teroristinių išpuolių riziką: „Komisija rengia geriausios saugumo užtikrinimo praktikos gairių rinkinį, skirtą komerciniam kelių transporto sektoriui. Daugiausia dėmesio bus skiriama sunkvežimių saugumo didinimui mažinant neteisėto įsilaužimo į sunkvežimį (įskaitant pagrobimą ir vagystę), siekiant panaudoti jį teroristinio taranavimo išpuolio reikmėms, riziką.“ (Europos Komisija, 2017).

Po 2001 metų rugsėjo 11-osios dienos dauguma valstybių didesnę dėmesį ėmė skirti aviacijos saugumui. Europos Komisija 2010 metais „ES vidaus saugumo strategijos įgyvendinimas. Penki

žingsniai kuriant saugesnę Europą“ apibrėžia, kad siekiant aviacinio ir laivybinio saugumo reikalingas nuolatinis rizikų vertinimas: „Komisija ir toliau rengs ES aviacijos ir laivybos saugumo tvarką, pagrįstą nuolatiniu grėsmės ir rizikos vertinimu.“ (Europos Komisija, 2010).

3.2 Viešosios erdvės

Europos Sąjungos saugumo strategijoje, priimtoje 2020 metais, yra apibrėžiamos pagrindinės grėsmių kryptys, keliančios pavojų bendrijos saugumui. Dažniausiai teroristiniai išpuoliai vyksta viešosiose erdvėse, pavyzdžiui 2016 metais įvykęs teroristinis išpuolis Nicoje, 2005 metais Liepos 7 dieną įvykę sprogimai metro stotyje ir visuomeninio transporto autobuse. Europos Komisijos komunikate dėl Europos Sąjungos saugumo strategijos, minima apie teroristinių išpuolių keliamas grėsmes viešosioms erdvėms, ir taip pat atkreipiamas dėmesys dėl stipresnės viešųjų erdvių fizinės apsaugos ir reikalingų kitų priemonių įgyvendinimo: „Neseniai įvykdyti teroristiniai išpuoliai buvo surengti viešosiose erdvėse, įskaitant religinių apeigų vietas ir transporto mazgus, pasinaudojant tuo, kad jos yra atviros ir lengvai prieinamos. Dėl terorizmo augimo, kurį skatina politinis ar ideologinis ekstremizmas, ši grėsmė tapo dar didesnė. Todėl reikia stiprinti tokių vietų fizinę apsaugą ir diegti tinkamas nustatymo sistemas, nepažeidžiant piliečių laisvių“ (Europos Komisija, 2020 p. 10).

Viešųjų erdvių saugumui užtikrinti Europos komisija 2017 metais yra išleidusi veiksmų planą „Viešųjų erdvių apsaugos rėmimo veiksmų planas“. Šiame veiksmų plane dėmesys skiriamas, kad būtų užtikrintas viešųjų erdvių saugumas Europos Sąjungos valstybėse. Rizikos ir jų reikšmė užtikrinant saugumą nuo grėsmės yra viena iš temų šiame veiksmų plane: „Grėsmė viešosioms erdvėms kinta, todėl turime geriau suvokti tendencijas, riziką ir galimas padarinių švelninimo priemones.“ (Europos Komisija, 2017). Viena iš strategijų tai architektūriniai ir kiti techniniai sprendimai, padedantys švelninti rizikas: „[...] esama techninių sprendimų, galinčių padėti užtikrinti didesnę viešųjų erdvių saugumą ir kartu išsaugoti jų atvirumą ir viešumą. Itin svarbu, kad saugumo aspektai būtų integruojami projektuojant viešąsias erdves nuo pat pradinio kūrimo etapo. Pavyzdžiui, projekto koncepcijos prie ėjimo į pastatus gali padėti užkirsti kelią teroristų įsibrovimui (pvz., prieigos kontrolės zonos rizikai mažinti) ir užtikrinti, kad prie pastatų neprasiveržtų transporto priemonės.“ (Europos Komisija, 2017 p. 6).

Viešųjų erdvių apsaugos rėmimo veiksmų plane nurodoma, kad tam tikros rizikos visada gali išlikti, bet įvairių priemonių, veiksmų koordinavimas, gali padėti pašalinti viešųjų erdvių saugumo trūkumus: „Atsižvelgdama į kylančias grėsmes, Europa turi susitelkti ir suvienyti jėgas, kad rastų naujoviškų, tvarių ir veiksmingų būdų, kaip padidinti viešųjų erdvių apsaugą. Nors rizikos visiškai

pašalinti neįmanoma, šiame veikslių plane išdėstytos operatyvinės priemonės, koordinuojami veiksmai ir rekomendacijos gali padėti valstybėms narėms šalinti svarbius trūkumus, kuriuos atskleidė pastarojo meto teroristiniai išpuoliai, ir iš tiesų geriau apsaugoti viešąsias erdves.“ (Europos komisija, 2017 p. 9).

3.3 Finansinės ir pinigų plovimo rizikos

Terorizmo finansavimas ir pinigų plovimas tai dar viena iš kompleksinių terorizmo grėsmių, kuri yra aprašoma ir stebima Europos sąjungos institucijų. Teroristinės organizacijos, siekiančios atlikti išpuolius, yra priklausomos nuo finansinių išteklių: „Teroristų tinklai veikia skirtingose šalyse ir labai priklauso nuo pajėgumo finansuoti teroro aktus vienoje šalyje iš bazės kitoje šalyje.“ (Europos Komisija, 2016, p. 3).

Tobulejančios ir naujos technologijos atveria kelius naujų rizikų atsiradimui. Europos komisijos 2016 metų komunikate „Kovos su teroristų finansavimu stiprinimo veikslių planas“ dėmesys yra skiriamas naujų rizikų identifikavimui, periodinėms rizikų analizėms ir bandymui jas valdyti: „Itin sumanūs nusikaltėliai mikliai imasi naujų formų, jei naudoti esamas tampa pernelyg rizikinga. Novatoriškų finansinių priemonių, pavyzdžiui, virtualiųjų valiutų, atveju būtina sugebėti valdyti su jų anonimiškumu susijusią riziką“ (Europos komisija, 2016, p. 3).“[...] Komisija jau pradėjo periodinius žinomų ir naujai kylančių grėsmių, susijusių su pinigų plovimu ir teroristų finansavimu, vertinimus.“ (Europos komisija, 2016, p. 3).

Šiame komunikate taip pat išskiriamas rizikų analizės tikslas. Jame teigiama, kad rizikų analizė gali suteikti galimybę rasti strateginius trūkumus į kuriuos vėliau galima būtų atitinkamai reaguoti: „Reguliariai vertinant riziką atsiranda bendra sistema, kaip aptikti pilkąsias zonas ir reaguoti į kintantį terorizmo finansavimo pobūdį ir į su terorizmo finansavimu susijusią riziką, ir aiškėja švelninamosios priemonės, kurios ir pagrįstos faktais, ir pritaikytos prie realios rizikos.“ (Europos Komisija, 2016, p. 7).

Kovos su teroristų finansavimu stiprinimo veikslių plane yra pabrėžiamas tarpinstitucinis ir tarpvalstybinis bendradarbiavimo svarbumas bei politinės strategijos vertinimas, šalinantis rizikas: „Be to, ES ir valstybės narės, dirbdamos išvien, turi palaikyti glaudesnius ryšius su ES finansų įstaigomis ir ekonominės veiklos vykdytojais, kad suprastų jų sunkumus, kylančius įgyvendinant tarptautinius kovos su teroristų finansavimu standartus, ir įvertintų, kaip politika ir praktika gali būti patobulinta siekiant sparčiai kintančioje aplinkoje šalinti aktualią riziką.“ (Europos Komisija, 2016, p. 15).

3.4 Internetinės ir technologinės rizikos

Kartu su kitomis kylančiomis rizikomis ir grėsmėmis internetinė erdvė, dirbtinis intelektas bei kitos kylančios naujosios technologijos atneš naujų kasdienių pavojų: „Daiktų interneto populiarėjimas ir išaugęs dirbtinio intelekto naudojimas atneš naujų privalumų, bet taip pat sukels naujų pavojų.“ (Europos Komisija, 2020, p. 3). Dirbtinio intelekto, naujųjų technologijų ir robotikos priemonių naudojimas dar labiau padidins riziką, kad inovacijų teikiama privalumais nusikaltėliai naudosis piktavališkais tikslais. (Europos Komisija, 2020, p. 5).

Europos komisija išskiria besikeičiančią Europos grėsmių erdvę. Kibernetiniai nusikaltimai, internetas bei su juo susijusios technologijos yra išskiriamos Europos Sąjungos saugumo strategijoje: „Tarptautinis valiutos fondas yra apskaičiavęs, kad dėl kibernetinių išpuolių visame pasaulyje per metus patiriami nuostoliai sudaro 9 % bankų grynujų pajamų, arba apie 100 mlrd. USD“ (Europos komisija, 2020, p. 8). „Be to, kova su kibernetiniais nusikaltimais visoje ES turėtų tapti strateginės komunikacijos prioritetu, kad Europos piliečiai būtų įspėjami apie riziką ir prevencines priemones, kurių jie galėtų imtis. Tai turėtų būti iniciatyvaus požiūrio dalis.“ (Europos Komisija, 2020, p. 12).

COVID-19 pandemija atnešė naujų hibridinių grėsmių, manipuliuojančių informacine erdve. Šios naujos grėsmės, anot Europos komisijos, kelia riziką susilpninti visuomenės socialinę erdvę: „Šiandien kylančių hibridinių grėsmių mastas ir įvairovė neturi precedento. Tai dar labiau pasitvirtino per COVID-19 krizę, kai keli valstybiniai ir nevalstybiniai subjektai siekė pasinaudoti pandemija, visų pirma manipuliuodami informacine aplinka ir silpnindami pagrindines infrastruktūras. Dėl to kyla rizika, kad silpnės socialinė sanglauda ir bus pakirstas pasitikėjimas ES institucijomis bei valstybių narių vyriausybėmis.“ (Europos komisija, 2020, p. 16).

Internetinės rizikos, pagal Europos komisiją, kelia grėsmes Europos Sąjungos valstybių infrastruktūrai. Išpuoliai prieš vieną iš sričių, pavyzdžiui elektros tinklus, gali sukelti trikdžių kitose srityse dėl infrastruktūros priklausymo vienai nuo kitos: „Dabartinė ES ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos ir atsparumo sistema atsilieka nuo kintančios rizikos. Didėjanti tarpusavio priklausomybė reiškia, kad sutrikimai viename sektoriuje gali turėti tiesioginį poveikį operacijoms kituose sektoriuose: išpuolis elektros energijos gamybos sektoriuje galėtų sutrikdyti telekomunikacijų, ligoninių, bankų ar oro uostų veiklą, o išpuolis prieš skaitmeninę infrastruktūrą galėtų sukelti elektros energijos arba finansų tinklų sutrikimus. Kadangi mūsų ekonomika ir visuomenė vis labiau persikelia į internetą, tokie pavojai tampa dar aktualesni.“ (Europos Komisija, 2020, p. 7).

COVID-19 pandemija, kaip teigiama EUROPOL terorizmo situacijos ir tendencijų ataskaitoje 2021 metais, paspartino perėjimą nuo klasikinės propogandos metodų, tokių kaip skrajutės ir kiti spausdinti tekstai, iki internetinių metodų skleisti propogandai: „COVID-19 paspartino ilgalaikę tendenciją pereiti nuo klasikinių propagandos metodų, tokių kaip spausdinti tekstai, lankstinukai, lipdukai, koncertai ir konferencijos, prie internetinės erdvės, ypač nukreipto į jaunimą ir keliantį jam pavojų.“ (Europolas, 2021, p. 90). Europos komisija įgyvendina strategines priemones siekdama stiprinti sąmoningumą dėl galimų rizikų, kylančių internetinėje erdvėje: „Pagal Europos infrastruktūros tinklų priemonę finansuojama Saugesnio interneto skaitmeninių paslaugų infrastruktūra leidžia nacionaliniams saugesnio interneto centrams didinti vaikų, tėvų ir mokytojų informuotumą apie pavojus, kurių vaikai gali patirti internete, ir suteikti jiems galimybių kovoti su šiais pavojais.“ (Europos Komisija, 2016, p. 7.).

3.5 Radikalizacija

Europos Sąjunga įgyvendina radikalizacijos prevencijos programas. Viena iš taikomų strategijų tai rizikos vertinimo priemonės: „2015 m. ir 2016 m. Komisija skyrė 8 mln. EUR Tarybos išvadoms įgyvendinti: finansavo reabilitavimo ir deradikalizavimo programų rengimą kalėjimuose ir už jų ribų, rizikos vertinimo priemones ir specialistų rengimą.“ (Europos Komisija, 2016, p. 8).

Europos komisija taip pat vienu iš radikalizacijos suvaldymo prioritetu išskiria rizikų valdymo strategijas: „Prioritetinės sritys apima darbą, susijusį su ankstyvu nustatymu ir rizikos valdymu, atsparumo didinimu ir dalyvavimo nutraukimu, taip pat reabilitacija ir reintegracija į visuomenę.“ (Europos Komisija, 2020, p. 18).

Europos komisijos pateiktame 2020 metų saugumo strategijos komunikate minima apie asmenų, keliančių didelę riziką, identifikavimą ir kitas strategines priemones: „Reikia ne tik identifikuoti didelę riziką keliančius asmenis, bet ir vykdyti reintegracijos ir reabilitacijos politiką“ (Europos Komisija, 2020, p. 19).

3.6 Rizikos vertinimas ir valdymas Europos Sąjungos kontrterorizmo dokumentuose

Rizikos suvokimas ir rizikos lygio kontroliavimo svarba bei reikšmingumas yra minimas Europos Komisijos komunikate, skirtame ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugai kovojant su terorizmu, teigiama, kad siekiant valdyti saugumą, reikalingas rizikų suvokimas: „Saugumo valdymas yra sąmoningas procesas, apimantis rizikos suvokimą ir sprendimų priėmimą bei juos įgyvendinančius veiksmus mažinant riziką iki apibrėžto lygio: priimtinas rizikos lygis – priimtina kaina. Pagal šį požiūrį

reikia nustatyti, išmatuoti ir kontroliuoti rizikos veiksnius, išlaikant tokį lygį, kuris atitinka nustatytąjį.“ (Europos Komisija, 2004, p. 6).

Taip pat, Europos Sąjungos Tarybos sprendimu, 2007 metais buvo įtvirtinta ir pabrėžiama, kad grėsmių bei rizikų įvertinimų svarbą kontrterorizmo strategijoje: „2004 m. gruodžio 2 d. Taryba priėmė patikslintą Europos Sąjungos solidarumo programą dėl terorizmo grėsmės ir teroro aktų padarinių, pabrėždama rizikos ir grėsmės įvertinimų, svarbių infrastruktūros objektų apsaugos, terorizmo grėsmės nustatymo bei identifikavimo mechanizmų ir politinės bei operatyvinės parengties ir padarinių valdymo pajėgumų svarbą“ (Europos Sąjungos Taryba, 2007, p. 1).

Europos Komisija saugumo, radikalizacijos prevencijos, kontrterorizmo strategijose pateikia veiksmus, kuriais įtvirtinamos rizikos vertinimo ir valdymo programos. Pavyzdžiui, vienas iš veiksmų radikalizacijos prevencijos komunikate tai finansinės paramos skyrimas valstybėms, kad parengtų rizikos vertinimo priemones: „Teikti finansinę pagalbą valstybėms narėms, kad jos galėtų parengti rizikos vertinimo priemones.“ (Europos Komisija, 2016, p. 9). Taip pat Europos Komisija įveda bendrus rizikos rodiklius Europos Sąjungos valstybėms siekdama padėti apsaugoti nacionalines sienas: „Bendri rizikos rodikliai. 2015 m. birželio mėn. Komisija parengė pirmą su užsienio kovotojais teroristais susijusį bendrų rizikos rodiklių rinkinį, pagal kurį tikimasi nustatyti teroristų maršrutus. Bendri rizikos rodikliai ir FRONTEX gairės dabar padeda nacionalinėms sienos apsaugos tarnyboms tikrinti asmenis.“ (Europos Komisija, 2016, p. 5). Siekdama efektyviai reaguoti į rizikas bei grėsmes, Europos komisija atlieka pavojaus saugumo vertinimus: „Pavojaus saugumui vertinimas. Komisija daugykt atliko pavojaus saugumui vertinimą siekdama užtikrinti, kad ES lygmeniu suformuota tokių sričių, kaip transporto saugumas, sienų saugumas ar kova su teroristų finansavimu, politika būtų pagrįsta tinkama aktualios saugumo rizikos analize, siekiant nustatyti, kaip efektyviai reaguoti į tą riziką ir kokios su ja susijusios grėsmės. Šis darbas vykdomas kartu su valstybėmis narėmis, Europos išorės veiksmų tarnyba ir atitinkamomis ES agentūromis.“ (Europos Komisija, 2016, p. 15).

Europos Komisija 2020 metų komunikate: „ES kovos su terorizmu darbotvarkė: numatyti, užkirsti kelią, apsaugoti, reaguoti“ rizikos vertinimu siekia išsiaiškinti ir geriau numatyti galimus teroristinius išpuolius bei skatins rizikos vertinimo veiksmus, kurių tikslas bus geriau numatyti teroristinių išpuolių grėsmes: „Tiksliniais rizikos vertinimais suinteresuotiesiems įvairių sektorių subjektams sudaromos sąlygos išsiaiškinti esamus trūkumus ir atitinkamai geriau numatyti galimus išpuolius. Komisija pasiūlys naujus būdus, kaip skatinti rizikos vertinimo ir tarpusavio vertinimo veiksmus, orientuotus į priemones, kuriomis siekiama geriau numatyti terorizmo grėsmę.“ (Europos

Komisija, 2020, p. 3). Europos Komisija taip pat kelia tikslus plėsti rizikos vertinimus aviacijos saugumui, įgyvendinti naujas rizikos vertinimo kryptis – jūrų transporto saugumui: „Rizikos ES aviacijos saugumui vertinimai bus toliau plėtojami siekiant pagerinti reagavimo laiką įvykus incidentams ir keitimasi informacija, įskaitant panašių nuostatų besilaikančių trečiųjų šalių, ypač JAV, Australijos ir Kanados, dalyvavimą. Komisija taip pat imsis naujos rizikos vertinimo krypties, kuria bus siekiama užtikrinti jūrų transporto saugumą. Galiausiai bendri mokymai ir pratybos bus svarbūs siekiant sustiprinti valstybių narių, ES institucijų ir įstaigų ir tarptautinių partnerių parengtį ir atsparumą“ (Europos Komisija, 2020, p. 3).

Europos Sąjungos saugumo strategijos dėmesys skiriamas užtikrinti iššūkiams atsparią saugumo aplinką. Strategijos prioritetu 2020-2025 metams tampa strateginiai ir kiti veiksmai, kuriais būtų siekiama pašalinti rizikas: „Strategijoje apibrėžiami strateginiai prioritetai ir atitinkami veiksmai, kuriais visoje saugumo sąjungos ekosistemoje integruotai šalinama skaitmeninė ir fizinė rizika, daugiausia dėmesio skiriant sritims, kuriose ES gali suteikti papildomos naudos.“ (Europos Komisija, 2020, p. 2). Toje pačioje strategijoje vienas iš keliamų tikslų tai strategijos pagrindimas grėsmių ir rizikų vertinimais: „Skirti dėmesį rezultatams. Tam, kad mūsų pastangos būtų kuo veiksmingesnės, rezultatais grindžiama strategija turi būti paremta nuodugniu grėsmės ir rizikos vertinimu.“ (Europos Komisija, 2020, p. 6).

3.7 Rizikos ir prevencija

Rizikos ir terorizmo prevencija yra viena iš Europos Sąjungos strategijų, kuri 2007 metais Europos Tarybos sprendimu buvo įtvirtinta saugumo ir laisvių apsaugos bendrosios programos dalyje: „Terorizmo ir kitos su saugumu susijusios rizikos prevencija, parengtis ir padarinių valdymas“. Programoje prevencijos ir parengties sąvokos apibrėžiamos kaip siekis sumažinti terorizmo ir kitų saugumo rizikų: „prevencija ir parengtis – priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią ir (arba) sumažinti riziką, susijusią su terorizmu, ir kitą su saugumu susijusią riziką;“ (Europos Taryba, 2007, p. 3). Šia programos dalimi, kurioje dėmesys skiriamas rizikos prevencijai, parengčiai ir padarinių valdymui, siekiama užkirsti kelią ir prevenciškai pasirengti terorizmo išpuolių rizikoms: „Siekiant prisidėti prie valstybių narių pastangų užkirsti kelią, pasirengti ir apsaugoti žmones bei svarbius infrastruktūros objektus nuo rizikos, susijusios su teroro aktais ir kitos su saugumu susijusios rizikos, šiuo sprendimu pagal Saugumo ir laisvių apsaugos bendrąją programą nustatoma specialioji programa „Terorizmo ir kitos su saugumu susijusios rizikos prevencija, parengtis ir padarinių valdymas“ (Europos Taryba, 2007, p. 3). Joje taip pat yra pabrėžiamas terorizmo rizikų prevencijos svarbumas siekiant apsaugoti žmones, infrastruktūrą ir kitus objektus: „Terorizmo ir kitos su saugumu susijusios

rizikos prevencija, parengtis ir padarinių valdymas yra svarbūs žmonių ir svarbių infrastruktūros objektų apsaugos laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje aspektai.“ (Europos Taryba, 2007, p. 1).

Nemažai prevencinio pobūdžio programų skiria dėmesį asmenims, priskiriamiems rizikingoms grupėms. Asmenys, priskiriami rizikingoms grupėms, tai tie, kurie gali radikalizuotis. „Tokia veikla kaip rizikos grupėms priskiriamų jaunuolių įtraukties skatinimas ir galimybių jiems suteikimas pasitelkiant švietimo, kultūros, jaunimo ir sporto sričių iniciatyvas gali padėti toliau stiprinti radikalizacijos prevenciją ir didinti sanglaudą ES.“ (Europos komisija, 2020, p. 8). Yra išskiriamos šios radikalizacijos prevencijos priemonės: suradikalėjusių ir teroristinius išpuolius padariusių kalinių valdymas, specialistų mokymai ir rizikų valdymas. „Radikalizacijos procesus reikia aptikti kuo anksčiau, kad būtų galima laiku imtis deradikalizavimo veiklos. ES veiksmus stiprinsime trijose svarbiausiose srityse: įkalinimo įstaigų, reabilitacijos ir reintegracijos. Pirmiausia, nustatysime geriausius metodus, kaip valdyti suradikalėjusius kalinius ir teroristinius nusikaltimus padariusius asmenis, kaip vertinti jų riziką ir kaip remti šioje srityje dirbančių specialistų mokymą“ (Europos Komisija, 2020, p. 8).

3.8 Apibendrinimas

1. Teminė Europos Sąjungos kontrterorizmo strategijos dokumentų analizė išryškino 7 temas: infrastruktūra, viešosios erdvės, finansinės rizikos, internetinės ir technologinės rizikos, radikalizacija, rizikos vertinimas ir valdymas, rizikos prevencija. Išryškėjusios temos atskleidė, kad rizikos vertinimas ir valdymas yra viena iš įgyvendinamų programų skirtų kovai su terorizmu.
2. Europos Sąjungos kontrterorizmo strategijos dokumentų analizės rezultatai atskleidžia, kad bendrija įgyvendina įvairias programas ir planus skirtus kovai su terorizmu. Strategija yra įgyvendinama kompleksinėmis programomis, skirtomis rizikingiausioms ir pažeidžiamiausioms sritims, kurios gali nukentėti nuo teroristinių išpuolių.
3. Europos Sąjungos kontrterorizmo dokumentai atskleidžia, kad vertinant ir valdant rizikas yra siekiama sumažinti grėsmę, kontroliuoti kylančius pavojus, taikyti prevencines priemones.

4 Interviu su ekspertais rezultatai

4.1 Rizikos suvokimas ir atsiradimas

Skirtingų sričių ekspertai rizikos suvokimą apibrėžė per skirtingas perspektyvas, tačiau viena bendra išryškėjusi tematika tai egzistuojančios kelios sąlygos, kurios sudaro bendrą rizikos apibrėžimą.

„Šiaip klausimas yra labai platus. Todėl, kad klausimas apie kokias rizikas kalbama? Ar tai yra įmonių rizikos, ar tai yra tarptautinių įmonių rizikos ir kokios srities tos rizikos. Tai jeigu mes imtumėm MSB - Money Service Business, pinigų perlaidų arba visas finansinių sektoriaus įmones, aš manau, kurios dirba su finansiniais atsiskaitymais, tai galima būtų tas rizikas apibūdinti iš keturių, manau, dalių, iš esminių.“ (Ekspertas A, 2022).

„Iš esmės rizikos galėtų suprastos kaip tam tikrų sąlygų visuma. Kai, yra kokie nors procesai ir į tą procesą, šiuo atveju rizikas, susideda įvairios sąlygos.“ (Ekspertas B, 2022).

Trečiasis ekspertas pateikė rizikos apibrėžimą remdamasis kriminologine perspektyva, tačiau apibūdino tai kaip tikimybę įvykti nusikaltimui:

„Na rizikos apibrėžimas, jeigu žiūrint iš kriminologinės pusės tai plačiąją prasme neišsiplečiant tai yra tikimybė įvykti tam tikrai nusikalstamai veikai, pavyzdžiui šiuo atveju, šnekant apie kontrterorizmą, kovos su terorizmu perspektyvą tai teroristinis išpuolis.“ (Ekspertas C, 2022).

4.2 Rizikos ir rizikų vertinimas

Rizikų randasi ir gali kilti, anot ekspertų, iš grėsmės kaip pačio objekto, įtampų visuomenėje, arba įsivertinus tam tikras sąlygas, pavyzdžiui įmonių klientus jų galimybes kelti grėsmę, kad asmenys pažeis įstatymus naudodamiesi paslaugomis.

„Na, mano atveju, mano, iš mano perspektyvos žiūrint tai rizikos atsiranda iš tam tikros įtampos visuomenėje. Pavyzdžiui yra žmonės, kurie mano, kurie yra už lygybę kokią nors ir jie, kiti nėra už lygybę ir tada įvyksta tam tikra įtampa tarp šių dviejų grupių,“ (Ekspertas B, 2022).

„Rizikos pirmiausia atsiranda iš grėsmės, mes turim turėti tam tikrą kaip objektą sakykim, tai jeigu kalbam apie terorizmą tai terorizmas yra grėsmė ir iš šios grėsmės kyla tolimesnės rizikos.“ (Ekspertas C, 2022).

„[...]mano įmonėje, didžiausia rizika kyla iš esmės dviejų dalykų, iš klientų ir produktų, tai produktai tai reikia labai gerai išmanyti savo produktą“ (Ekspertas A, 2022).

Rizikos vertinimas ekspertų yra pateikiamas kaip grėsmių ir kitų elementų analizės, kurių metu siekiama įsivertinti rizikas, pažeidžiamus objektus. Šių vertinimų metu gali būti naudojamos įvairios metodologijos

„Terorizmo rizikų vertinimas tai metodiškai, kaip čia pasakius, metodiškai potencialiai pažeidžiamų objektų ir jų grėsmių analizė“ (Ekspertas C, 2022).

„Šiaip rizikų vertinimo yra SHARPo rodikliai skirti, kuriuos tu paprasčiausiai apskaičiuoji ir pasižiūri ar na sharpo rodiklis yra tinkamas ar ne“ (Ekspertas A, 2022).

Rizikų vertinimo funkcijos pagrindas yra suvokiamas kaip galimybė įsivertinus, sumažinti rizikas, panaudoti prevencines priemones, užkirsti kelią įvykti galimiems įvykiams mažinant rizikas.

„Nustatyti rizikas ir jas suvaldyti ir jų išvengti.“ (Ekspertas A, 2022).

„[...] pavyzdžiui rekomenduoti rengti kitoje vietoje siekiant sumažinti tą riziką. Įvesti kokias nors papildomas priemones.“ (Ekspertas B, 2022).

„Tai rizikų vertinimo funkcijos tai nusistatyti, identifikuoti grėsmes, kurias vėliau galima naudoti prevencijai“ (Ekspertas C, 2022).

Rizikų vertinimas atneša daug teigiamų ir neigiamų dalykų. Pirmiausia, ekspertų nuomonė sutampa dėl rizikų vertinimo minusų ir kylančių iššūkių atliekant rizikos vertinimus. Jų nuomone rizikų vertinimas reikalauja daug žmogiškųjų ir finansinių resursų.

„Tai minusai aišku, kad pirmiausia tai skirtas tam kažkoks resursas. Kažkas turi dirbti įmonėje [...]“ (Ekspertas A, 2022).

„Pirmiausia tai minusas jog užima labai daug laiko ir resursų.“ (Ekspertas B, 2022).

4.3 Rizikų valdymas

Vienas iš bendrų rizikos procesų tai yra rizikos valdymas, kuris vyksta įsivertinus rizikas. Šio proceso metu siekiama suvaldyti kylančias rizikas, išvengti rizikų, pateikti rekomendacijas. Taip pat šio proceso metu gali būti siekiama eliminuoti arba sumažinti kylančias teroristines grėsmes.

„[...]suvaldymas tai kaip išvengti tos rizikos. [...] Neužtenka tik rasti, bet reikia dar kažką su ja padaryti taip buitškai šnekant.“ (Ekspertas A, 2022).

„Na, valdymas tai kai įsivertini tą riziką, o po to jau rekomenduoji kokius nors valdymo būdus. Koks nors pavyzdys, pavyzdžiui savivaldybė, Vilniaus miesto savivaldybė paprašo įvertinti tam tikrą renginio vietą. Tai pasižiūri į tą vietą ir vėliau rekomenduoji arba rengti toje vietoje ir pritaikyti tam tikras priemones, pavyzdžiui aptverti kokia nors tvora arba apstatyti kuoliukais kokiais nors tai.“ (Ekspertas B, 2022).

Ekspertai išskyrė kelias rizikų valdymo praktikas. Pirmiausia, tai įgyvendinant Europos Sąjungos direktyvas, kurios apsunkina terorizmo finansavimo galimybes, kitais atvejais gali būti įtartinos veiklos

pranešimai. Vienas iš ekspertų išskyrė didesnę pareigūnų patriuliavimą viešosiose erdvėse. Taip pat, dviejų ekspertų nuomone, įgyvendinant architektūrinius viešųjų erdvių sprendimus gali būti mėginama valdyti rizikas.

„[...] užsienyje, europoje, pareigūnai patruliuoja su automatiniiais ginklais, yra rengiami architektūriniai sprendimai [...]“ (Ekspertas B, 2022).

„Pavyzdžiui iš mano darbo praktikos tai vienos terorizmo rizikos valdymo praktikos, pavyzdžiui europoje, pavyzdžių tai yra susiję su terorizmo finansavimu, tai yra ta pati ketvirta, penkta AML direktyva [...]“ (Ekspertas C, 2022).

Nors ir dažnai teigiama, kad rizikas galima valdyti, tačiau ekspertų nuomone ne visos rizikos gali būti suvaldytos. Dėl esamų spragų ir ne visada numatomų galimų grėsmių bei rizikų iškyla trukdžių rizikai valdyti.

„Rizikas teoriškai valdyti įmanoma, tačiau praktiškai egzistuoja tam tikrų spragų. Pavyzdžiui, apie tą incidentą kurį pasakojau, visi žinojo, šeima artimieji, draugai, kad toks asmuo yra, susidomėjimą sprogmenimis, tačiau policija nežinojo.“ (Ekspertas B, 2022).

„Tai terorizmo grėsmių valdymas gali būti efektyvus, tačiau jis turi labai daug procesų tokių ir išlygų, dėl to gali būti pakankamai komplikotas ir ribotas. Būtent dėl šios tipologijos, nuolat besikeičiančių ir tuo pačiu naujai atsirandančių grėsmės formų, veikimo strategijų ir metodų. Tai terorizmų grėsmės mes ne visada žinom, turim tą bendrą grėsmę, bet mes ne visada žinom, kurioj vietoj kada kokiom priemonėm tai gali įvykti. Tai va, ne visada mes galim suvaldyti šias rizikas.“ (Ekspertas C, 2022).

4.4 Rizikų valdymo strategijos įgyvendinimas

Rizikų valdymo strategija yra viena iš įgyvendinamų priemonių kovoje su terorizmu bei kitais nusikaltimais. Ekspertų teigimu, rizikų valdymo strategijos yra įgyvendinamos, nes jos veikia kaip prevencinės priemonės. Teisingai įgyvendinant šią strategiją galima anksčiau pastebėti įtartinas veiklas ir jas sustabdyti. Rizikos valdymo priemonės gali užkirsti kelią teroristiniams išpuoliams.

„Tai būtent įgyvendinant šią praktiką mes gebame tam tikrus galbūt, ne visus įvykius, terorizmo išpuolius prevenciškai juos, taikyti prevencinius modelius. Turi tam tikrą prevencinį potencialą ir yra toks bendros mūsų visų pastangos, tai yra vienas iš tų būdų kaip mes galime užkirsti kelią teroristiniams išpuoliams.“ (Ekspertas C, 2022).

„Man atrodo, kad. Bet čia grynai mano nuomone, bet tiesiog manau, kad dėl to, kad būtų galima anksčiau pastebėti įtartinas veiklas ir jas sustabdyti. Arba kuo anksčiau arba dar nesant dar kažkokioms didelėms žaloms“ (Ekspertas A, 2022).

Vienas iš ekspertų išreiškė nuomonę, kad daugiau kitokių būdų nėra:

„[...] tiesiog nėra kito būdo. Pirmiausia reikia pripažinti, kad problema egzistuoja, kad ją spręsti reikia kažkokio būdo, tačiau jokio kito būdo nėra. Tiesiog nėra.“ (Ekspertas B, 2022).

4.5 Ekonominė rizikų valdymo strategijos nauda

Įmonės ir valstybės siekdamos įgyvendinti rizikos valdymo strategijas skiria nemažai finansinių išteklių. Ekspertai minėjo, kad rizikų vertinimas ir valdymas reikalauja daug žmogiškųjų ir kitų resursų. Vienas iš ekspertų teigė, kad įmonėje yra nemažos investicijos rizikų valdymui ir vertinimui, tačiau pridūrė, kad tai gali skirtis nuo įmonės srities.

„Bent mano įmonėje tai yra labai daug investuojama. Daug skyrių yra tam sukurtų, kad būtų ta įtartina veikla stebima, analizuojama ir pranešama. Tai mano įmonėje yra labai dideli pinigai skiriami. O kitose, manau, irgi yra skiriama nemaža dalis, priklauso vėl gi nuo rizikos, jeigu tai yra kažkoks paštas, tai jame yra mažiau rizikų, bet jie privalo irgi turėti savo skyrių, kuris stebėtų rizikas“ (Ekspertas A, 2022).

Vienas iš ekspertų pažymėjo, kad Lietuvoje terorizmo grėsmės lygis yra žemas todėl skiriami finansiniai ištekliai yra mažesni.

„Lietuvoje pavyzdžiui nėra skiriama daug finansavimo daug sričiai, bet paaikškinimas paprastas, pas mus grėsmės lygis yra žemas. Dėl to ir nėra skiriama daug finansavimo.“ (Ekspertas B, 2022).

Ekspertai neturėjo konkrečių duomenų apie ekonominę rizikų valdymo ir vertinimo naudą, efektyvumą bei konkrečius kaštus. Tačiau jų nuomone, rizikos vertinimo ir valdymo praktikos turėtų būti ekonomiškai efektyvios

„Šiaip sakyčiau sudėtingas klausimas nematant statistikos. Aš norėčiau tikėti, kad efektyvios.“ (Ekspertas A, 2022).

„Sunku atsakyti, nelabai aš turiu duomenų apie ekonominę naudą, bet jeigu jos. Jos reikalauja daug kaštų, daug yra finansuojama, bet įsivaizduočiau, kad tai yra ne veltui šios praktikos yra naudojamos ir tai gali būti, kad turėtų būti tokios.“ (Ekspertas C, 2022).

4.6 Apibendrinimas

1. Intervijų su ekspertais atskleidė, kad ekspertai rizikas supranta skirtingai priklausomai nuo srities, kurioje yra dirbama.
2. Intervijų su ekspertais rezultatai atskleidžia, kad kontrterorizmo rizikos vertinimo ir valdymo strategijos yra įgyvendinamos įvairiose srityse, pavyzdžiui: terorizmo finansavimo, viešosiose erdvėse, architektūroje.
3. Ekspertų nuomone teoriškai rizikas įmanoma valdyti, tačiau praktikoje kyla tam tikrų kėblumų.
4. Rizikų vertinimas ir valdymas anot ekspertų gali atlikti prevencijos funkciją.

5 Rezultatų aptarimas ir tyrimo ribotumai

Šiame tyrime yra siekiama atskleisti bendrą Europos Sąjungos kontrterorizmo strategiją rizikų ir jų valdymo kontekste išsikeliant keturis tyrimo uždavinius, tai yra, atskleisti ir aptarti, kas yra rizikos ir rizikų valdymas; išsiaiškinti, koku būdu ir iš kur atsiranda terorizmo grėsmių rizikos; išanalizuoti Europos Sąjungos kontrterorizmo rizikų valdymo strategiją ir išsiaiškinti būdus, kuriais rizikų valdymas gali būti veiksmingas kontrteroristinėje veikloje. Tyrimo pradžioje yra išsikeliamos dvi tezės: pirmoji teigia, kad rizikų vertinimas ir valdymas Europos Sąjungos įgyvendinamoje politikoje veikia kaip prevencinės priemonės padedančios sumažinti teroristinių išpuolių galimybes, o antroji teigia - terorizmo grėsmių rizikų vertinimas ir valdymas, Europos Sąjungoje, yra viena iš įgyvendinamų strategijų, nes ekonomiškai reikalauja mažesnių resursų.

Tyrimo metu surinkti duomenys ir šių duomenų analizė parodo, kad Europos Sąjungoje egzistuoja kelios įgyvendinamos kontrterorizmo strategijų kryptys, o viena iš jų yra rizikų vertinimas ir valdymas. Rizikos vertinimo ir valdymo strategija yra pasitelkiama įvairiose srityse, kuriose gali kilti terorizmo grėsmių. Atliktoje Europos Sąjungos pagrindinių kovos su terorizmu dokumentų analizėje, pasitelkiant teminės analizės metodus, paaiškėjo, kad rizikos vertinimo ir valdymo strategija yra pasitelkiama tokiose srityse kaip: infrastruktūroje, viešosiose erdvėse, finansinėse, radikalizacijos, internetinėje ir technologijų srityse taip pat strateginiuose ir kituose Europos Komisijos dokumentuose bei yra išskiriamos bendros rizikos vertinimo ir valdymo strategijos. Ekspertų interviu rezultatai taip pat atskleidė galimas rizikų vertinimo ir valdymo strategijas kontrterorizmo srityje. Šios įgyvendinamos strategijos gali turėti tokias funkcijas kaip prevencija ir bandymas valdyti grėsmes. Nors ir pripažįstama, kad rizikos vertinimas ir valdymas gali būti efektyvios priemonės, tačiau jos turi savo trūkumų ir ne visada yra veiksmingos.

Atlikta turinio ir ekspertinio interviu analizė atskleidžia, kad įvairiose kovos su terorizmu srityse, pavyzdžiui, infrastruktūros ir viešųjų erdvių planavime, finansinėje sistemoje, naujų technologijų srityse ir radiklizacijos prevencijai skirtuose dokumentuose viena iš strateginių krypčių yra rizikos vertinimas ir valdymas. Interviu su ekspertais patvirtina šios rizikos strategijos reikšmę kovoje su terorizmu. Deja, teroristiniams išpuoliams ne visada pavyksta pasiruošti ir nuspėti, kur jie gali įvykti, o tai patvirtina tik jau įvykę incidentai. Ulrichas Bekas (1986) teigė, kad yra bandoma nuspėti ateitį, pakeisti įvykių tėkmę sutelkiant dėmesį į rizikas, bet tai ne visada pavyksta. Tačiau būtent dėl terorizmo grėsmių nuspėjamumo ir išpuolių tikimybės įvykti įvairiose vietose rizikos modelis yra taikomas. Tokią nuomonę išreiškia ekspertai teigdami, kad taikydami rizikos valdymo modelį galime anksčiau pastebėti rizikas nors ir ne visus, bet kai kuriuos teroristinius išpuolius užkardyti. Situacinės nusikaltimų prevencijos modelis teigia, kad, deja, ne visi išpuoliai gali būti išvengiami, nes nusikaltėliai ieškos naujų būdų ir galimybių įvykdyti nusikaltimus.

Viena iš identifikuoatų temų, turinio analizės metu buvo infrastruktūros, jų apsauga nuo teroristinių išpuolių bei su jomis susijusios rizikos. Kaip teigiama Europos Sąjungos dokumentuose, infrastruktūros sutrikimai dėl potencialių grėsmių gali sukelti trikdžių visose Europos Sąjungose valstybėse. Europos Sąjungos saugumo strategijoje 2020-2025 metams, yra pažymima svarba apsaugoti ir užtikrinti infrastruktūros atsparumą. Remiantis teorinėmis situacinės nusikaltimų prevencijos prielaidomis, keliamomis terorizmo grėsmėmis, vienas iš punktų yra įvardijamas kaip galimybė, apsunkinti ir didinti rizikas, kad nebūtų įvykdyti išpuoliai (Clarke, Newman, 2016). Panašios priemonės gali būti naudojamos kitose infrastruktūros srityse. Europos Sąjunga strateginiuose planuose skiria dėmesį oro, sausumos ir kito komercinio transporto saugumui užtikrinti pavyzdžiui, apsunkinti įsilaužti į sunkvežimius, sumažinti riziką panaudoti juos teroristiniams išpuoliams.

Europos Sąjungos strategijos nemažą dėmesį skiria viešųjų erdvių rizikos valdymui. Daugeliu atveju ir dažniausiai teroristiniai išpuoliai vyksta viešosiose erdvėse, tokiose kaip: aikštėse, metro stotyse, miestų gatvėse, kuriose gausu žmonių. Kaip teigiama Europos Komisijos (2020), viešos erdvės yra lengvai prieinamos ir atviros visiems. Viešosioms erdvėms Europos Komisija siekia numatyti planu stiprinti fizinę apsaugą ir taikyti kitas įmanomas priemones. Taip pat užsimenama apie architektūrinių, techninių sprendimų užtikrinant viešųjų erdvių apsaugą. Dalis ekspertų taip pat minėjo apie priimamus rizikų vertinimo, o vėliau valdymo sprendimus, padedančius įgyvendinti viešųjų erdvių saugumą, pavyzdžiui kai kuriais atvejais viešosios erdvėse gali būti ginkluotosios pareigūnų pajėgos. Šiomis įgyvendinamomis strategijomis, remiantis situacinės nusikaltimų prevencijos teorija, siekiama apsunkinti sąlygas įvykdyti išpuolį viešosiose erdvėse, padidinti rizikas ir sumažinti „atlygį“ už

padarytą nusikaltimą. Sumažinus galimą naudą iš galimo teroristinio išpuolio ir padidinus viešosios rizikos apsaugą, pagal racionalaus pasirinkimo teoriją, nusikaltėliui gali tapti nenaudinga atlikti išpuolio būtent toje vietoje, kurioje yra įgyvendintos strategijos. Atsiradusios papildomos saugumo priemonės, architektūriniai sprendimai veikia kaip galimas „gynėjas“, apibūdintas rutininės veiklos teorijoje. Europos Sąjungos strateginiuose dokumentuose ir komunikatuose yra pažymima, kad visiškai rizikų pašalinti neįmanoma, tačiau įmanoma pašalinti svarbius trūkumus, kuriuos atskleidė paskutiniai teroristiniai išpuoliai (Europos komisija, 2017). Panašiai teigia ir ekspertai. Jų nuomone, ne visada įgyvendinant rizikų valdymo priemones yra įmanoma užkirsti kelią nusikaltimams.

Viena iš svarbių strategijų, kurią įgyvendina Europos Sąjunga ir įvairias finansines paslaugas teikiančios institucijos, tai pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevencija. Šios strategijos įgyvendinimas svarbus užkertant kelią finansuoti teroristines organizacijas, atlikti įvairias pinigų perlaidas, kurios padėtų atlikti teroristinius išpuolius. Anot Europos Komisijos (2016), finansiniai ištekliai gali suteikti pajėgumų atlikti teroristinius išpuolius. Tačiau atsirandančios naujosios technologijos, tokios kaip virtualios valiutos, kelia naujas grėsmes ir rizikas kovoje su teroristinių organizacijų finansavimu. Ne veltui Clarke ir Newman (2016) teigė, kad nusikaltėliai, šiuo atveju teroristinės organizacijos, ieško inovatyvių būdų atlikti nusikaltimus. Europos Sąjunga suvokdama šias kylančias rizikas, imasi priemonių, tokių kaip periodiniai kylančių rizikų ir grėsmių vertinimai, kuriais remiantis galima aptikti pilkąsias zonas, o vėliau taikyti priemones ir užkirsti kelią šioms grėsmėms ir šalinti galimas rizikas.

Internetinė erdvė tai dar viena sritis, kurioje Europos Komisija mato galimas kylančias grėsmes ir rizikas terorizmo bei kitų nusikaltimų srityje. Europos Sąjungos saugumo strategijoje nurodoma, kad naujosios technologijos, dirbtinis intelektas padidins rizikas, o šiomis inovacijomis nusikaltėliai naudosis siekdami piktavališkų tikslų. Naujojo terorizmo grėsmės technologiniame amžiuje atneša galimybes vykdyti kibernetinius nusikaltimus, sukelti infrastruktūrų trikdžius internetu. Vis labiau tobulėjant technologijoms bei skaitmenizuojant kasdienes paslaugas, perkeliant svarbius infrastruktūrinius elementus į elektroninę erdvę, ši tampa vis svarbesnė. Visgi Europos Sąjungos institucijos suprasdamos šias grėsmes, įtvirtindamos rizikos vertinimo ir valdymo planus įgyvendina inovatyvius sprendimus, kuriais galimai siekia būti pirmesni nei nusikaltėliai. Bandydamos apsunkinti galimybes pažeisti elektroninės erdvės infrastruktūrą, teroristinės organizacijos gali atsisakyti planų vykdyti išpuolius, nes tai jiems būtų per daug rizikinga, pareikalautų didelių pastangų ir finansinių išteklių.

Europos Komisijos įgyvendinamos kontrterorizmo strategijos sudaro kompleksinės priemonės, bandymas į problemą ir jos sprendimo būdus pažiūrėti iš įvairių perspektyvų. Europos Sąjunga vykdo radikalizacijos prevencijos programas. Vienas iš būdų, kuriais stengiamasi pasiekti prevencinių tikslų, tai rizikos vertinimo priemonės. Radikalizacijos srityje rizikos vertinimo priemonės pasitelkiamos siekiant reabilituoti ar deradikalizuoti asmenis. Ši rizikos vertinimo priemonė galimai yra viena iš rizikos valdymo priemonių. Siekiant reabilituoti ir deradikalizuoti asmenis pirmiausia bandoma identifikuoti didelę riziką keliančius asmenis, o vėliau įgyvendinant kitas programas mėginama sumažinti rizikas. Panaši praktika, tačiau kitose srityse, yra aptariama vieno eksperto. Anot jo, pirmiausia rizikos yra įsivertinamos, o vėliau rekomenduojama galimybes valdyti rizikas.

Nuo 2004 metų Europos Tarybos priimti sprendimai lėmė, kad rizikų vertinimas tapo svarbi priemonė Europos saugumo strategijoje dėl terorizmo grėsmių. Siekiant užtikrinti saugumą, valdyti saugumo situaciją Europos valstybėse yra reikalinga suvokti rizikas. Bendrijos pastangomis yra užtikrinamas finansavimas valstybėms rengiant rizikos vertinimo priemones. Taip pat Europos Komisija 2015 metais įvedė bendrus rizikos rodiklius, kurių tikslas užtikrinti sienų saugumą. Panaši rizikų strategija yra tęsiama naujoje Europos Sąjungos saugumo strategijoje 2020-2025 metams. Tam, kad apsisaugotų ir užkirstų kelią teroristiniams užpuoliams, komisija pateiks naujų būdų, kaip būtų galima vertinti ir valdyti rizikas. Nepamirštant jau įvykusių teroro aktų, strategijose yra plečiamos rizikos vertinimo priemonės aviacijos saugumui, apsunkinti transporto priemonių, tokių kaip sunkvežimiai, panaudojimą teroristiniams išpuoliams. Siekiant pasiekti kuo geresnių rezultatų, Europos Sąjungos saugumo strategija yra grindžiama grėsmių ir rizikų vertinimu (Europos Komisija, 2020). Įsvertinus rizikas jas yra lengviau valdyti bei įgyvendinti rizikos valdymo praktikas. Valdymas skirtingai nei vertinimas yra labiau skirtas suvaldyti grėsmes, įgalinant rizikos vertinimą, įgyvendinti priemones, skirtas mažinti rizikas arba užkirsti kelią teroro aktams.

Europos Komisijos bei kitų institucijų numatytos praktikos, strategijos ir programos, vertinant ir valdant rizikas, galėtų būti vertinamos kaip atliekančios prevencinę funkciją kontrterorizmo srityje. Pirmiausia, rizikos įvertinimas gali atskleisti rizikingas ir pažeidžiamas vietas infrastruktūroje, viešosiose erdvėse, finansinių paslaugų sektoriuje, internetinėje erdvėje bei socialinėje erdvėje. Rizikų valdymas, remiantis dokumentais ir interviu su ekspertais, galėtų būti suprastas kaip rizikų mažinimas įgyvendinant įvairias praktikas, pavyzdžiui architektūrinių pakeitimų viešosiose erdvėse, terorizmo finansavimo ir pinigų plovimo prevencijos planais, deradikalizacijos programomis. Galima būtų manyti, kad priklausomai nuo priimamų rizikos valdymo sprendimų yra didinamos rizikos nusikaltėlio atžvilgiu, apsunkinamas norimų rezultatų pasiekimas. Europos Sąjungai įgyvendinant

rizikos vertinimo ir valdymo praktikas galima būtų daryti prielaidą, jog teroristinės organizacijos ir jų nariai arba žmonės, susiję su šiomis organizacijomis, siekiantys daryti teroristinius išpuolius, yra vertinami kaip racionalūs aktoriai. Pavyzdžiui, apsunkinant įvykdyti teroristinį išpuolį viešojoje erdvėje, kurioje įvestos ir įgyvendintos papildomos saugos priemonės, išpuolis gali būti nukreiptas į kitą erdvę, kurioje nėra įgyvendintos kontrteroristinės praktikos. Tai, remiantis racionalaus pasirinkimo bei situacinės nusikaltimų prevencijos teorijomis, gali paskatinti žmogų priimti racionalią sprendimą įsivertinus galimas rizikas ir naudą įvykdyti išpuolį vietovėje, kurioje bus mažiau rizikos, ir bus geresni rezultatai. Gebėjimą racionaliai pasirinkti, tačiau įvertinant rizikas pripažįsta kriminologas Ronald Clarke, kurio situacinės nusikaltimų prevencijos teorijoje šis aiškinimas užima svarbią vietą. Vienas iš kriminologo pateikiamų pavyzdžių, kuris yra įgyvendinamas kontrteroristinėse programose viešosioms erdvėms, tai dizainas, papildomos priemonės apsaugoti aplinką. Kaip vienas iš ekspertų minėjo, įvertinus kokias nors galimo renginio rizikas, jas galima mėginti valdyti apstačius kuoliukais arba tvoromis ir kitomis priemonėmis. Galima būtų ginčytis, kad šios priemonės atitinka Ronald Clarke pateiktus dizaino sprendimus, kurie apsunkina įvykdyti nusikalstamas veikas. Tačiau Europos Sąjungos kontrteroristinių dokumentų analizė ir interviu su ekspertais atskleidė kompleksines strategijas bei priemones, kurios yra įgyvendinamos kovoje su terorizmu. Kontrterorizmo strategijos ir planai yra išskaidyti į įvairias kryptis: infrastruktūra, viešosios erdvės, transporto sritys ir kitos. Kaip Ronald Clarke teigia, vienos priemonės neužtenka užkirsti visiems nusikaltimams. Tam reikalingi kompleksiniai, siauresni ir apgalvoti nusikaltimų prevencijos būdai. Teroristinių išpuolių atvejais sudėtinga būtų teigti, kad viešų erdvių apsauga, dizaino ir architektūriniai saugumo sprendimai užtikrins teroristinių išpuolių nebūvimą. Todėl, galima būtų ginčytis, kad orientuojantis į konkrečias kryptis, kurios gali būti išnaudotos teroristiniams išpuoliams, yra didesnė tikimybė užkirsti kelią teroristinės organizacijos pasiekti tikslus.

Panašių argumentų, kaip kriminologo Ronald Clarke aprašomoj situacinėj nusikaltimų prevencijoj, galima rasti ir rutininės veiklos teorijoje, kuri dera su rizikomis, rizikų valdymu ir įgyvendinamomis kontrteroristinėmis strategijomis. Rutininės veiklos teorijoje, kaip minėta, svarbu yra motyvuotas nusikaltėlis, tinkamas taikinytis ir gynėjo nebūvimas. Įgyvendinamos praktikos ir strategijos padeda taikinį padaryti netinkamą, pavyzdžiui, įgyvendinant jau minėtus galimus dizaino pakeitimus viešosiose erdvėse, potenciali auka tam tikra prasme tampa labiau apsaugota nei anksčiau. Taip pat tai gali būti pritaikyta įgyvendinant infrastruktūros saugumo nuo teroristinių išpuolių priemones ir tokiu būdu apsaugomas taikinytis, įvedamas gynėjas. Nusikaltėlio motyvacija, jeigu remtumėmės Ronald Clarke, mažėja, kai atsiranda didesnė rizika, tačiau tai galioja tik ten, kur įgyvendinamos

kontrteroristinės priemonės. Marcus Felson bei Lawrence Cohen vystydami rutininės veiklos teoriją atsižėlgę į pasikeitusias socialines gyvenimo sąlygas, atsiradusius struktūrinius žmonių veiklos pokyčius. Šiuo laikotarpiu galima būtų teigti, kad taip pat vyksta tam tikri socialiniai pokyčiai: didėjanti skaitmenizacija, technologiniai atradimai, globalizacija, gali sudaryti naujas sąlygas vykdyti teroristinius išpuolius. Panašiai argumentavo kriminologas Ronald Clarke situacinėje nusikaltimų prevencijoje teigdamas, kad padidinus riziką, sumažinus naudą nusikalsti vienoje srityje, nusikaltimas įvyks kitoje vietoje, o atsiradus naujoms sritims, atsiras nauji takiniai, kuriuose gali būti vykdomi nusikaltimai, teroristiniai išpuoliai. Tačiau Europos Komisija įtvirtina rizikos vertinimo modelius. Finansinėmis bei programinėmis nuostatomis yra skatinama atlikti naujų rizikų analizės bei tam tikrose srityse bandoma įgyvendinti rizikos vertinimo ir valdymo praktikas, kurios potencialiai gali būti pažeidžiamos prieš įvykstant teroristiniams išpuoliams.

Šis mokslinis tyrimasis darbas turi keletą silpnųjų vietų. Pirmiausia, per mažai atlikta interviu su ekspertais. Tyrimo metu buvo rasti tik trys ekspertai, kurie sutiko bendrauti ir kad pokalbiai bus įrašomi. Interviu buvo atliktas su dar vienu ekspertu, ketvirtuoju, tačiau nebuvo gauta sutikimo įrašyti pokalbį. Daugelio sričių ekspertai, su kuriais buvo mėginama susisiekti ir teiraujamasi dėl ekspertinio interviu, nesutiko jo duoti. Tą lėmė kelios priežastys – terorizmo tema Lietuvoje nėra aktuali, nėra ryškių ir daug kylančių grėsmių, todėl ekspertų yra mažiau nei vakarų Europos valstybėse. Taip pat asmenys, dirbantys valstybės saugumo srityse arba turintys kokios nors patirties, susijusios su kontrterorizmu, nesutinka kalbėti dėl kylančių salptumo problemų, dauguma valstybinių institucijų darbuotojų, kuriuos galima būtų kalbinti kaip ekspertus, negali sutikti, nes dirba su nevieša informacija. Antra, tyrimas nenagrinėja konkrečių praktikų, kuriomis yra įgyvendinamos rizikos vertinimo ir valdymo strategijos. Nors ir yra apžvelgiama bendrais punktais, tačiau nėra analizuojamos konkrečios priemonės. Tačiau šis mokslinis tyrimasis darbas įgyvendina išsikeltą tikslą, apžvelgia ir atskleidžia bendrą Europos Sąjungos rizikų vertinimo ir valdymo strategiją kontrterorizmo srityje. Be to, įgyvendina išsikeltus uždavinius. Tyrimasis mokslo darbas sujungia kriminologijos ir sociologijos teorijas. Tokiu būdu bandoma suteikti naują požiūrį, kokioje rizikos visuomenėje yra gyvenama, kokie rizikos vertinimo ir valdymo privalumai bei neigiami elementai egzistuoja. Toliau yra plėtojama situacinė nusikaltimų prevencija, rutininės veiklos teorijos kontrterorizmo ir rizikų kontekste. Deja, nėra daug tyrimų ir teorinių darbų, taikančių šias teorijas terorizmo, teroristinių išpuolių ir kontrterorizmo srityse.

Tolesni tyrimai galėtų analizuoti įgyvendinamas, konkrečias, rizikos vertinimo ir valdymo praktikas kontrterorizmo srityje Europos Sąjungoje bei pavienėse valstybėse. Taip pat galima būtų kelti

strategijų veiksmingumo ir efektyvumo problemas bei klausimus. Šiame darbe liko neatsakytas klausimas dėl kainos ir efektyvumo santykio įgyvendinant šias strategijas, todėl atliekant kitus tyrimus būtų galima bandyti pažvelgti iš ekonominę perspektyvos. Be to, siekiant gauti daugiau duomenų būtų galima apklausti daugiau ekspertų, o esant galimybei kreiptis į užsienio valstybių, Europos Sąjungos institucijų ekspertus. Taipogi galima būtų vertinti situacinės nusikaltimų prevencijos, rutininės veiklos vaidmenį įgyvendinant kontrterorizmo praktikas, kaip šios kriminologinės teorijos prisideda prie tokios problemos kaip teroristiniai išpuoliai. Kadangi šiuo metu technologijos bei naujai atsirandančios technologijos, virtualios valiutos, dirbtinis intelektas tampa svarbūs kasdieniame gyvenime, galima būtų analizuoti šių technologijų įtaką planuojant ir įgyvendinant naujas kontrterorizmo strategijas. Kaip Ulrichas Bekas teigė, rizikos tai galvojimas apie ateitį, deja, ne visada pavyksta nuspėti kur ir kada įvyks nusikaltimai, o ypač teroristiniai išpuoliai. Kitais tyrimais siejant rizikas, rizikų vertinimą ir valdymą bei kontrteroristinių strategijų įgyvendinimą galima būtų siekti atsakyti į probleminį klausimą ar įmanoma užkirsti kelią išpuoliui dar prieš jam įvykstant.

Išvados

Šiame darbe buvo siekiama atskleisti bendrą Europos Sąjungos kontrterorizmo strategiją rizikų ir jų valdymo kontekste. Teorinėje darbo dalyje buvo aptarta Ulricho Beko rizikos visuomenės teorija, nusikaltimų ir rizikos sąsajos, plėtojamos sociologo Pat O'Malley. Vėliau buvo diskutuota apie terorizmą bei rizikas, rutininės veiklos teoriją, situacinę nusikaltimų prevenciją ir jos taikymą teroristiniams išpuoliams, o galiausiai, aptarta racionalaus pasirinkimo teorija, kuri yra svarbus dėmuo visoms aptartoms teorijoms.

Tiriamajame darbe buvo išsikeltos dvi tezės. Pirmoji – „Rizikos vertinimas ir valdymas Europos Sąjungos įgyvendinamoje politikoje veikia kaip prevencinės priemonės, padedančios sumažinti teroristinių išpuolių galimybes“. Europos Sąjunga įgyvendina įvairias kontrteroristines strategijas ir priemones tokiose srityse kaip: socialinis gyvenimas, viešųjų erdvių architektūra, infrastruktūros, viešojo transporto sauga, deradikalizacijos ir radikalizacijos prevencijos programos, finansinių institucijų reguliavimas įgyvendinant terorizmo finansavimo ir pinigų plovimo prevencines programas, reaguojama į naujas grėsmes kylančias interneto, naujų technologijų srityse. Pagal situacinę nusikaltimų teoriją, rutininę veiklą, rizikos visuomenės teoriją bei racionalaus pasirinkimo teoriją, Europos Sąjungos įgyvendinamos programos sukuria nepatrauklias sąlygas vykdyti teroristinius išpuolius srityse, kuriose yra dedamos kontrteroristinės strateginės pastangos. Vertinant teroristines organizacijas ir pavienius teroristus kaip racionalius aktorius, kurie siekia kuo didesnės naudos,

pavyzdžiui, norėdami sukelti kuo didesnę atgarsį, atkreipti dėmesį, pasėti paniką, nerimą ir didelį emocinį skausmą visuomenėje, teroristiniai išpuoliai dažnai vykdomi kėsinantys į kasdiene veikla užsiimančius žmones. Europos Sąjungos kontrterorizmo rizikos vertinimo ir valdymo strategijos siekia padidinti rizikas, sumažinti galimą naudą vykdant teroristinius išpuolius. Įvedamos apsaugos priemonės, kad apsunkintų užpulti viešąsias erdves, viešojo transporto mazgus, vykdyti išpuolius aviacijos srityje taip pat apsunkintų gauti bet koki finansavimą savo teroristinėms organizacijoms. Tačiau rizikos vertinimas ir valdymas nėra pagrindinė Europos Sąjungos strategija įgyvendinant kontrterorizmo programas, bet tai yra viena iš kelių. Remiantis teorinėmis prielaidomis bei įgyvendinamomis Europos Sąjungos rizikos vertinimo ir valdymo praktikomis, galima būtų teigti, kad rizikos vertinimas ir valdymas veikia kaip prevencinės priemonės, kurios padeda sumažinti teroristinių išpuolių galimybes. Tačiau verta paminėti, kad surinkti duomenys taip pat atskleidžia rizikos vertinimo ir valdymo trūkumus. Deja, ne visais atvejais įmanoma įsivertinti visas rizikas ir jas suvaldyti. Nusikaltėliai geba ir gali rasti naujų būdų bei kelių, kuriais išvengti taikomų rizikos prevencinių priemonių.

Antrąją mokslinio tiriamojo darbo tezę buvo daroma prielaida, kad „Terorizmo grėsmių rizikų vertinimas ir valdymas, Europos Sąjungoje, yra viena iš įgyvendinamų strategijų, nes ekonomiškai reikalauja mažesnių resursų Šios tezės negalima patvirtinti. Pirmiausia, sudėtinga teigti, kad rizikos vertinimas ir valdymas reikalauja mažesnių ekonominių resursų. Vykdytų ekspertinių interviu metu, skirtingų sričių ekspertai pateikė kitokius duomenis dėl rizikų vertinimo ir valdymo ekonominių resursų. Vienas iš ekspertų teigė, kad įmonėje, kurioje dirba, yra didelės finansinės investicijos siekiant vertinti ir valdyti rizikas. Tačiau kitas ekspertas paminėjo, kad Lietuvoje dėl žemo grėsmių lygio nėra didelių investicijų. Ir nors tai yra būtent dėl to, kad Lietuva nesusiduria su didelėmis teroristinių išpuolių grėsmėmis, sunku būtų spręsti apie pačios kaip strategijos kainos – efektyvumo santykio. Taip pat finansinių investicijų kiekis neatskleis ir neatsakys klausimo, ar rizikos vertinimo ir valdymo strategija reikalauja mažesnių resursų. Panašu, kad tam reikalingos platesnės ir orientuotos į ekonominę rizikos vertinimo ir valdymo analizę. Vertėtų lyginti įvairias įgyvendinamas strategijas Europos Sąjungoje, o ne tik vieną.

Literatūra

Norminė literatūra

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity (Published in association with Theory, Culture & Society)* (1st ed.). SAGE Publications Ltd.

- Burgess, A., Alemanno, A., Zinn, J. (2016). *Routledge Handbook of Risk Studies*. Routledge.
- Canetti-Nisim, D., Mesch, G., Pedahzur, A. (2006). Victimization from Terrorist Attacks: Randomness or Routine Activities? *Terrorism and Political Violence*, 18(4), 485–501.
<https://doi.org/10.1080/09546550600880237>
- Carrabine, E., Cox, P., Fussey, P., Hobbs, D., South, N., Thiel, D., Turton, J. (2014). *Criminology: A Sociological Introduction* (3rd ed.). Routledge.
- Çelikpala, M., & Öztürk, D. (2012). The Only Thing We Have to Fear: Post 9/11 Institutionalization of In-security. *Uluslararası İlişkiler / International Relations*, 8(32), 49-65.
<http://www.jstor.org/stable/43926203>
- Clarke, R. V. (1983). Situational Crime Prevention: Its Theoretical Basis and Practical Scope. *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, 4, 225-256.
- Clarke, R. V., Newman, G. R. (2006). Reducing the opportunities for terrorism: applying the principles of situational crime prevention. W. G. K. Stritzke, S. Lewandowsky, D. Denmark, J. Clare, & F. Morgan (Eds.), *Terrorism and Torture* (pp. 86–105). Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/cbo9780511581199.006>
- Cornish, D. B., Clarke, R. V. (1987). Understanding crime displacement: An application of rational choice theory. *Criminology*, 4, 933–948.
<https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1987.tb00826.x>
- Farrell, G., Pease, K. (2006). Preventing Repeat Residential Burglary Victimization. *Preventing Crime*, 161–176. https://doi.org/10.1007/1-4020-4244-2_11
- Felson, M., Cohen, L. E. (1980). Human ecology and crime: A routine activity approach. *Human Ecology*, 8(4), 389–406. <https://doi.org/10.1007/bf01561001>
- Giddens, A. (1991). *The Consequences of Modernity* (1st ed.). Stanford University Press.
- McCulloch, J., Pickering, S. (2009). Pre-Crime and Counter-Terrorism: Imagining Future Crime in the “War on Terror.” *British Journal of Criminology*, 49(5), 628–645.
<https://doi.org/10.1093/bjc/azp023>
- Mythen, G., Walklate, S. (2005). Criminology and Terrorism. *The British Journal of Criminology*, 46(3), 379–398. <https://doi.org/10.1093/bjc/azi074>
- Newburn, T. (2012). *Criminology* (2nd ed.). Routledge.
- O’Malley, P. (2010). *Crime and Risk*. SAGE Publications.

Silke, A. (2020). *Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism* (1st ed.).
Routledge.

Zedner, L. (2007). Pre-crime and post-criminology? *Theoretical Criminology*, 11(2), 261–
281. <https://doi.org/10.1177/1362480607075851>

Kita literatūra ir šaltiniai

Europos Komisija (2004). Ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsauga kovojant su terorizmu. Europos Komisija.

Europos Komisija (2016). Radikalizacijos, dėl kurios kyla smurtinio ekstremizmo pavojus, prevencijos rėmimas. Europos Komisija.

Europos Komisija (2016). Europos saugumo darbotvarkės įgyvendinimas siekiant kovoti su terorizmu ir sukurti tikrą veiksmingą saugumo sąjungą. Europos Komisija.

Europos Komisija (2020). ES kovos su terorizmu darbotvarkė: numatyti, užkirsti kelią, apsaugoti, reaguoti. Europos Komisija.

Europos Komisija (2017). Pasirengimo cheminėms, biologinėms, radiologinėms ir branduolinėms saugumo grėsmėms didinimo veiksmų planas. Europos Komisija.

Europos Komisija (2016). Viešųjų erdvių apsaugos rėmimo veiksmų planas. Europos Komisija.

Europos Komisija (2016). Kovos su teroristų finansavimu stiprinimo veiksmų planas. Europos Komisija.

Europos Komisija (2010). ES vidaus saugumo strategijos įgyvendinimas. Penki žingsniai kuriant saugesnę Europą. Europos Komisija.

Europos Komisija (2020). Dėl ES saugumo sąjungos strategijos. Europos Komisija.

Europos Parlamentas, Europos Taryba (2021). dėl teroristinio turinio sklaidos internete klausimo sprendimo. Europos Sąjungos oficialus leidinys.

European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. (2021). European Union Terrorism Situation and Trend Report 2021. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2813/677724>

Europos Taryba. (2007). 2007–2013 m. laikotarpiui įkuriantis specialiąją programą „Terorizmo ir kitos su saugumu susijusios rizikos prevencija, parengtis ir padarinių valdymas“ kaip Saugumo ir laisvių apsaugos bendrosios programos dalį. Europos Sąjungos Oficialusis Leidinys.

Priedai

Priedas Nr. 1

Interviu gairės

1. Gal galėtumėte papasakoti kas yra ir kaip suprantamos rizikos?
 - Apibrėžimas
 - Supratimas visuomenėje, viešajame ir privačiame sektoriuje

2. Kokia yra rizikų atsiradimo šaltiniai? (Iš kur ir kaip atsiranda rizikos?)
 - Kas nusprendžia kas yra rizikinga, o kas nerizikinga?
 - Kaip atsiranda terorizmo grėsmių rizikos Lietuvoje ir Europos Sąjungoje

3. Ką žinote apie rizikų vertinimą?
 - Kas tai yra ir kaip tai atliekama.

4. Kokios yra rizikų vertinimo funkcijos?
 - Ar skirtingose srityse rizikų vertinimo funkcijos gali būti skirtingos?
 - Rizikų vertinimo plusai ir minusai

5. Ką galėtumėte papasakoti apie rizikų valdymą?
 - Ar įmanoma valdyti rizikas

6. Kokios yra įgyvendinamos praktikos, kuriomis siekiama valdyti rizikas?

- Rizikų valdymo tikslas
- Rizikų valdymo nauda, pasiteisinimas praktikoje

7. Kaip vertinate rizikų valdymo praktikas, kurios yra įgyvendinamos Europos Sąjungoje?

- Kokias funkcijas kontrterorizmo rizikų valdymas atlieka Europos Sąjungoje?
- Ar galima būtų sakyti, kad rizikų vertinimas ir valdymas atlieka/neatlieka savo funkcijų?

8. Kaip atsiranda kontrteroristinių rizikų valdymo strategijos Lietuvoje?

- Ar Europos ir Lietuvos rizikų vertinimo tikslai skiriasi?
- Kokias funkcijas atlieka?

9. Ar galima būtų vertinti rizikų ir rizikų valdymo praktikas kaip ekonomiškai efektyvias?

- Jei taip – Kuo ekonomiškai šis valdymas yra efektyvus?
 - Ekonominė nauda kaip pagrindinė priežastis rinktis valdyti rizikas ar yra kitų priežasčių?
- Jei ne – Kodėl rizikų valdymas nėra ekonomiškai naudingas?
 - Kokios kitos praktikos gali būti įgyvendinamos, kurios yra ekonomiškai naudingesnės?

10. Kaip manote, kodėl rizikų valdymo strategija yra viena iš įgyvendinamų praktikų kontrterorizmo srityje?

- Šios praktikos įgyvendinimo nauda ir minusai
- Šios praktikos įgyvendinimo veiksmingumas.

11. Papildomi komentarai, pastebėjimai, mintys.

Interviu išrašai

Ekspertas A

Apklausėjas: Pirmą norėčiau pasidomėti, gal galėtumėte papasakoti kas yra ir kaip suprantamos rizikos?

Ekspertas: Šiaip klausimas yra labai platus. Todėl, kad klausimas apie kokias rizikas kalbama? Ar tai yra įmonių rizikos ar tai yra tarptautinių įmonių rizikos ir kokios srities tos rizikos. Tai jeigu mes imtumėm MSB - Money Service Business, pinigų perlaidų arba visas finansinių sektoriaus įmones, aš manau, kurios dirba su finansiniais atsiskaitymais tai galima būtų tas rizikas apibūdinti iš keturių, manau, dalių, iš esminių. Tai priklausančios nuo geografijos ar ne, viena dalis būtų geografijos rizika, tai su kuriomis šalimis iš esmės ta įmonė bendradarbiauja, su kuriomis šalimis gali turėti įplaukas ar išplaukas, ar ne? Tai vėl gi nuo to priklausys ir rizika, tai apibrėžti reiktų geografinę riziką. Kita rizikos rūšis manau yra klientai, kokie yra toje įmonėje klientai, kaip jie galimai gali būti stebimi ir sudeliojami į tam tikras rizikos grupes, ar yra apskritai rizikos grupių galimų toje įmonėje. Čia labai priklauso nuo įmonės, tai manau reikia apibrėžti šitą dalyką. Dar viena rizika galimai susijusi su produktais ir paslaugomis, tokia didelė sakyčiau grupė yra. Tai irgi priklauso nuo produkto, ką ta įmonė siūlo. Ar tai yra susiję su anonimiškumu, tai tada rizika išauga, jeigu mes turime atsiskaitymus, kuriuose yra visiškas anonimiškumas nebūvimas, tai tokia paslauga ar tarkim prekė žymiai mažiau rizikinga, tai dar su tokia rūšim. Ir manau, kad galima būtų išskirti kitas rizikos rūšis, kurios tarkim galima gali paveikti įmonės reputaciją, jos prekės ženklo supratimą tarp kliento, taip nusikalstamų grupuočių, nes tam tikri prekiniai ženklai, reputacinei rizikai gali turėti ir nusikalstamų organizuotų grupuotės. Sakyčiau aš tai apibrėžčiau keturiom didelėm grupėm.

Apklausėjas: Užsiminėt apie įmonių riziką, kad jas galima susikirstyti, tai koks tada būtų tas supratimas tarp viešos rizikos, visuomenės rizikos ir privačios, privačių įmonių rizikos?

Ekspertas: Tai privačių įmonių rizika galimai gali būti nematoma, paslėpta, todėl, kad viešai tam tikrų dokumentų, tam tikrų finansinių ataskaitų neprivaloma pateikti, tai tose įmonėse, jeigu žiūrint tarkim iš mūsų perspektyvos, iš klientų perspektyvos, tokios įmonės yra labiau rizikingos, viešos

įmonės, jos viešai privalo skelbti ataskaitas, tam tikrus irgi turi turėti viešai skelbtinus tikslus ir kaip juos įgyvendina, tai jos yra toje skalėje rizikos, mano manymu mažiau rizikingos. Bet jos taip pat gali būti įtrauktos ir dažniausiai gali būti įtrauktos į trečią pinigų plovimo lygmenį, kai jau pinigai yra intergruojami į finansinę sistemą, tai nebūtinai jos na iš išorės nerizikingos, jeigu čia į tą klausimą taip atsakau.

Apklausėjas: Tęsiant temą apie rizikas, užsimėnėte, kad įmonės įsivertina rizikas. Mano klausimas būtų, iš kur jos atsiranda, koks yra rizikų atsiradimo šaltinis? Iš kur atsiranda rizikos?

Ekspertas: Sunkus klausimas, nes šiaip sunku dabar galvoti kokia tai įmonė, iš ten ir atsiranda, bet iš esmės reikia pažinti, nežinau. Mano manymu iš kur atsiranda tai iš sąvininkų struktūros gali atsirasti, ta prasme žiūrint iš bendros pusės. Iš pradžių kokia yra ownership structure, ar galima pusiau angliškai sakyti. Tai iš to irgi klausimas kas yra sąvininkas, kas yra tų pinigų gavėjas ar ta įmonė kažkaip galimai susijusi su kitomis įmonėmis, gal tai yra dukterinė įmonė, gal tai yra kažkieno holdingas ir panašūs dalykai, o gal ta įmonė yra free tax zonose, ta prasme tose lengvatinio apmokestinimo zonose, ane, pavyzdžiui. Tai čia būtų jau šaltinis, iš ten iš karto jau atsiranda rizika, iš pačios įmonės, na, kilmės, ane. Iš kur ji yra kilusi, kokia yra jos struktūra, bet jeigu šiaip žiūrint, pavyzdžiui mano įmonėje, didžiausia rizika kyla iš esmės dviejų dalykų, iš klientų ir produktų, tai produktai tai reikia labai gerai išmanyti savo produktą. Western Union turi labai daug produktų, vieni mažiau rizikingi, kiti daugiau rizikingi. Jeigu mes kalbame apie pre-paid cards tai jie yra itin rizikingi, nes jie yra anonimiški, jie nėra niekaip apriboti dažniausiai, aišku tik tam tikrose šalyse. Tai tarkim tik tam tikri produktai ir įmonė turi žinoti savo produktą ir galimas rizikas, kurios atsiranda su tomis, su tais produktais ir tada jie turi nusistatyti savo rizikos valdymo planą kažkokį, kaip jie tą įgyvendins, kad negautų baudų, nes tai gali tada daugiau kainuoti, ane. Ir dar iš kur kyla, šaltinis pagrindinis manau yra, pats klientas. Reikia išmanyti savo klientą, kas yra klientas, kokia jo yra veikla, kuo jis užsiima, koks tikslas, iš kur pinigų šaltinis to kliento, kur panaudojami pinigai ir panašūs dalykai, tas KYC - Know Your Customer, kiekvienoj tokioj įmonėj, ypač finansinėj tai yra labai svarbu. Iš to gali būti kylančios rizikos, taip pat įsivertini ar tas klientas nėra tarkim pepas - politically exposed person. Galbūt jis yra įtrauktas į sankcijų sąrašą, vėl gi tas turi būti labai gerai įvertinama, tai vėl gi tai yra šaltinis aš sakyčiau.

Apklausėjas: Kas nusprendžia, kad kas nors yra rizikinga?

Ekspertas: Designated compliance officer. Ne, šiaip iš tikrųjų nusprendžia, tik nežinau kaip tai yra vykdoma kitose įmonėse, ne finansinėse, bet yra skyrius, kuris arba atsakingas už, na, patikrinimą atitikties, galbūt kažkoks skyrius arba atitikties skyriaus sąvininkas, border directorship, nežinau kaip kitur veikia, bet yra tam tikri skyriai, kurie privalo nustatyti ar toje šalyje yra tam tikri reikalavimai ir jeigu būtų kažkokių reikalavimų nesilaikymas ar nebūtų galima tikėtis baudų ar na netekti licenzijos. Dažniausiai, jeigu mes kalbam apie Europos Sąjungą, jeigu mes kalbam apie finansinį sektorių tai yra Europos Sąjungos direktyvos, berods šešios ar penkios, kuriose labai aiškiai nurodyta, kas yra įtartinas klientas, kas yra įtartini verslai, ką tu turi įgyvendinti, ko turi nedaryti, ką turi daryti, kokius tu turi dokumentus surinkti, kiek laiko tuos dokumentus laikyti, tu turi turėti arba tokių skyrių, arba žmogų, priklausomai turbūt nuo įmonės, kuris tikrintų, kokie reikalavimai apskritai įmonėje, na applicable, pritaikomi, kokie privalomi ir ar įmonė atitinka ir jeigu neatitinka tai ką darom? Ar kažkaip kažką samdom, galbūt outsourcingą tą funkciją ir panašiai.

Apklausėjas: Pereinant prie rizikų vertinimo. Kas tai yra ir ką žinot apie rizikų vertinimą?

Ekspertas: Šiaip rizikų vertinimo yra SHARPo rodikliai skirti, kuriuos tu paprasčiausiai apskaičiuoji ir pasižiūri ar na sharpo rodiklis yra tinkamas ar ne. Bet čia manau yra praktiniu būdu gal mažiau pritaikomas dalykas, čia gal labiau toks moksliniuose straipsniuose, skaičiuojamas rizikos rodiklis, bet yra tokių formulių išrastų, aš neabejoju, kad tokiu yra daugiau. Bet šiaip kiekviena įmonė turi įsivertinti rizikas individualiai, nes kas vienai įmonei yra rizika, kitai net nebūtinai bus rizika. Aš manau, kad arba turi būti atsakingas už rizikos vertinimą žmogus arba skyrius, priklausomai nuo dydžio ir nuo funkcijos tos įmonės.

Apklausėjas: O kokios tada yra apskritai rizikų vertinimo funkcijos?

Ekspertas: Nustatyt rizikas ir jas suvaldyti ir jų išvengti. Kaip ir taip.

Apklausėjas: Užsiminė, kad vienai įmonei rizikinga, o kitai atrodyti, kad tai nėra rizikinga. Ar skirtingose srityse rizikų vertinimo funkcijos gali būti skirtingos?

Ekspertas: Tikrai taip.

Apklausėjas: Tada, kokie apskritai yra rizikų vertinimo plusai ir minusai?

Ekspertas: Pliusų tai yra daug, manau pirmiausia tai licenzijos išlaikymas ar ne, gali netekti licenzijos, tai neturėsi išvis verslo. Taip pat baudų išvengimas, baudų ar kažkokių administracinių protokolų, ar ne, kažkokių apribojimų tam tikros įmonės dalies išvengimas. Čia plusai. Ir klientų rato pritraukimas, klientų lojalumas. Kai tarkim rizika suvaldoma, aš manau ir geri klientai ateina į tokią įmonę. Manau šiaip ir padeda finansų srautus valdyti, jeigu numatai kažkokias tam tikras sumas, skirtas labiau rizikos valdymui, negu baudų išmokėjimui ir finansų srautus padeda tvarkyti. Šiaip reikėtų pagalvojus aš manau dar būtų tikrai privalumų. Gal kokia reputacinė, bet čia kaip ir susiję su klientų pritraukimu, iš lūpų į lūpas ta informacija sklinda. O jeigu apie neigiamus. Tai minusai aišku, kad pirmiausia tai skirtas tam kažkoks resursas. kažkas turi dirbti įmonėje, jeigu aš šiaip esu kažkas, nežinau, kazino. Juk aš užsiimu savo pagrindine veikla. Bet aš turiu turėti kažkokį tai žmogų, kuris tas rizikas skaičiuos, tai na, išlaidos, papildomai kainuoja. Kitas dalykas, gali tam tikrus dalykus apriboti, galbūt kai kurios funkcijos arba produktai negalimi, nors tu kaip ir galvoji, kad būtų pelninga, bet paaiškėja, kad tarkim per daug rizikos ta sritis užsiimti, tai galbūt kai kurie sumanymai arba produktai tiesiog jie, na išimami iš rinkos arba iš tos įmonės veiklos. Rizikos valdymo dar koks minusas. Manau laiko investicija, irgi - laikas. Nes reikia ir nuolat sekti ir išsiaiškinti, jeigu kažkas pasikeitė, bet tu to nedarai dar, vėl tai gali kainuoti tai aš iš praktinės pusės žiūrėdama per laiką, išlaidos laikui. Gal tuo metu tu galėtum sukurti kažkokį tai produktą, bet tą laiką praleidi rizikos vertinimui. Tai brangu sakyčiau.

Apklausėjas: Kalbant apie rizikos sritis tai viena iš sričių yra rizikos valdymas. Kokie yra skirtumai, koks pagrindinis skirtumas tarp rizikos vertinimo ir valdymo?

Ekspertas: Na, tai riziką vertini ir tu jos nevaldai, tik įvertini. Tu pamatei mano tokia ir tokia rizika. Bet su ja nieko nepadarei. O suvaldymas tai kaip išvengti tos rizikos. Tai, skirtumas, nu funkcinis, skirtingos absoliučiai funkcijos. Neužtenka tik rasti, bet reikia dar kažką su ja padaryti taip buitiškai šnekant. Ir sakyčiau, funkcinis skirtumas

Apklausėjas: O, ar įmanoma apskritai valdyti rizikas?

Ekspertas: Įmanoma, manau įmanoma. Tik kai kurias rizikas įmanoma valdyti tiksliau ir efektyviau, kai kurių neįmanoma, tokių kaip force majeure visokie.

Apklausėjas: Kalbant apie rizikų valdymą. Kokios apskritai iš jūsų pusės yra įgyvendinamos praktikos, kuriomis siekiama valdyti šias rizikas?

Ekspertas: Na pavyzdžiui tam tikros įtartinos veiklos pranešimas, įtartinos veiklos pranešimas atsakingom teisėsaugos institucijom. Tai viena iš rizikos valdymo priemonių. Kita priemonė - uždraudimas. Tam tikriem klientam drausti naudotis paslauga. Dar viena priemonė bendradarbiavimas su tam tikrom institucijom na ir toks pranešimas, bet neįtartinos veiklos, bet galimai tik informacijos pasidalinimas. Galbūt ir kitos įmonės tą pačią informaciją turi ir tada galima būtų tą riziką suvaldyti. Čia labai žiūrint iš finansų skyriaus pusės. Tokios iš esmės. Na taip, verslo sustabdymas, verslo uždarymas, tam tikrų produktų tiekimo nutraukimas, tam tikrų darbuotojų atleidimas. Žiūrint iš tam tikros pusės, jeigu jie yra sukeliantys rizikas. Arba tam tikra investicija į, na žinau, kad kai kuriose įmonėse yra sukaupiamas rezervas baudoms mokėti. Kartais yra tam tikra rizika, kurios tu nesuvaldysi tai kai kurios įmonės kaip priemonę turi tam tikrus atidėjimus. Ir tie atidėjimai yra skirti konkrečiai baudoms mokėti.

Apklausėjas: Ar pasiteisina praktikoje rizikų valdymas?

Ekspertas: Taip,manyčiau tikrai. Neturiu pasiskaičiavusi tikrai, tai tik mano nuomonė šiuo atveju, bet tikrai manau pasiteisina praktikoje. Pavyzdys būtų paprastas labai, jeigu tu turi santykius su klientu, kuris yra įtrauktas į teroristų finansavimo sąrašą tai tu labai išvengi ir baudų ir negatyvios reputacijos, jeigu tu apie jį praneši arba nutraukti su tuo žmogum visą verslą arba su tuo žmogum, na atimi iš jo tą paslaugą, kuria tu teiki. Tai manau iškart, va tas pavyzdys labai praktinis. Parodo, kad tikrai veikia.

Apklausėjas: Ar galima būtų kaip nors ir kaip galima būtų apibrėžti rizikos valdymo tikslą.

Ekspertas: Manau, kad galima būtų apibrėžti. Iš esmės rizikos valdymas yra skirtas tam, kad įmonė, ypač finansinė įmonė, galėtų tinkamai funkcionuoti ir nedalyvauti jokiose nusikalstamosiose veiklose, tyčiniu ar netyčiniu pavidalu. Gal taip suformuluočiau.

Apklausėjas: Ačiū. Norėčiau pasidomėti kaip jūs vertinat kontrterorizmo rizikų valdymo praktikas įgyvendinamas Europos Sąjungoje?

Ekspertas: Europos Sąjungoje?

Apklausėjas: Taip

Ekspertas: Iš tikrųjų tai truputėlį kaip ir neutraliai sakyčiau. Kodėl? Todėl, kad manau, kad visi teroristiniai aktai, kurie įgyvendinti buvo, jie nebuvo nustatyti laiku. Taip yra ta kontrterorizmo reguliavimas, praktiškai tai yra įgyvendinama. Įtartinos veiklos pranešimai, jie yra. Europos Sąjungoje tikrai ir bendradarbiavimas tarp institucijų yra. Tačiau vis tiek neužtenka. Kokia yra bėda? Neužtenko to, kad mes iš tiesų nežinom kas slepiasi po tam tikra veikla. Ir iš tikrųjų tai labai sunku sužinoti net, jeigu aš turiu purpose of transactions ir ryšį su siuntėju ir gavėju. Jeigu tas žmogus, na, nežinau. Yra įtrauktas į kokią nors organizaciją teroristų, jis paduoda tuos pinigus kitam žmogui ir tas jau perveda pinigėlius dar kitam. Vykdoma yra visiškai tikrojo savininko arba tikrojo pinigų davėjo paslėpimas ir tokiais atvejais, kaip ta prasme europos mastu mes esam bejėgiai, nes mes pranešam visą tai po laiko, arba sužinom, aha, atrodo tranzakcija kaip tranzakcija. Tai yra tos priemonės, jos kaip ir veikia, tikrai veikia, bet yra ir būdų kaip galima jas apeiti ir tai labai matosi. Ir taip, tam tikri įvykiai yra teroristiniai nusikaltimai, konkrečiai europoje, kurie na nebuvo užkirsti, nebuvo jiems užkirstas kelias. Tai dėl to kaip ir vertinu neutraliai, nes vertinčiau teigiamai, jeigu tokių įvykių nebūtų įvykę. Aišku yra vienas įvykęs įvykis, kai tikrai dėl pranešimo įtartinos veiklos buvo sustabdyta ataka kai kuriose šalyse, bet kai kuriose nebuvo, tai sunku vertinti. Jeigu reiktų balais įvertinti tai iš kokių, imant dešimties balų sistema, tai mes esam šešetuke. Kad kai ką tikrai preventinam, išgelbsit, bet kai ko tikrai nepavyksta, vien dėl to, kad yra kiti būdai. Kitas dalykas labai atsirado, taip naujoji direktyvoj, AML direktyvoj atsiranda cyber security kaip prioritetas, bet mes vis tik elektroninių pinigų dar nevaldom, mes nežinom, jie yra pakankamai anonimiški tai dėl to irgi, kaip, kokiu būdu įmanoma tą veiklą pastebėti, nes teroristai vis tiek jie legaliai turimais, turimom lėšom jie įvykdo savo, nu kažkokius sporgstamųjų medžiagų pirkimą. Jeigu tai vykdoma per bitkoiną, tai kaip tą valdyti, bet mes jau kalbam ne apie Western Union, bet apie Europos Sąjungos tą kontrteroristinę veiklą. Kaip jie riziką valdo, tai sunku iš tikrųjų atsakyti į šį klausimą.

Apklausėjas: Ar galima būtų teigti, kad šiuo atveju rizikos vertinimas ir valdymas atlieka ar neatlieka funkcijos?

Ekspertas: Visiškai neatlieka. Šimtu procentu neatlieka. kartais atlieka, o kartais ne. Bet iš esmės, kartais pavyksta suvaldyti, o kai kuriais atvejais ne. Ir čia reiktų, manau, pasigilinti į tuos atvejus. Kas buvo padaryta gerai ir tą praktiką kažkaip perkelti į tuos, kurie visgi įvyko.

Apklausėjas: Tuomet rizikų valdymas ir vertinimas, kaip anksčiau kalbėjom. Ar jis gali būti naudingas?

Ekspertas: Taip. Manau naudingas.

Apklausėjas: O, jeigu kalbėjom apie europą, o dabar pereinant prie Lietuvos, tai kaip pas mus atsiranda kontrteroristinių rizikų valdymas?

Ekspertas: Taip pat yra institucijos, valstybinės, na ir kai kurios pusiau valstybinės. AML centras yra pusiau privatus, pusiau viešo finansavimo. Tai yra institucijos, kurios tiria šią veiklą, kurios esant įtarimams ar areštuoja žmones arba įgyvendina kažkokius, inkriminuoja nusikaltimus. Tai irgi tai yra vykdoma ir tai yra daroma ir mes turime FIU. Lietuvoje priklauso Egmont grupei, Lietuvos FIU. Lietuvos FIU FNNT. Tai mes irgi priklausome institucijoms, kurių reguliavimais irgi vadovaujamės. Taip pat irgi esam implementinę FATF rekomendacijas, keturiasdešimt rekomendacijų. Tai mes tas praktikas esam tikrai įsidięgę savo šalyje.

Apklausėjas: Ar tikslų, kurių siekia Lietuva ir Europos Sąjunga rizikų valdymo kontekste ar jie skirtingi ar tokie patys?

Ekspertas: Tokie patys, nes mes stengiamės atspindėti ir įsidięgti ir į savo Lietuvos įstatymus tai kas yra numatyta Europos Sąjungos, Egmont grupės ir FATF. Mes privalome atitikti AML direktyvas. Tai kadangi Europos Sąjungos narė ir turime finansinį sektorių, tai finansinis sektorius turi atitikti AML direktyvas. Visas, kurios yra šiuo metu.

Apklausėjas: Supratau. Tada norėčiau pasidomėti dėl rizikų vertinimo ir jų valdymo praktikų. Ar jos yra ekonomiškai efektyvios Europos Sąjungoje?

Ekspertas: Šiaip sakyčiau sudėtingas klausimas nematant statistikos. Aš norėčiau tikėti, kad efektyvios.

Apklausėjas: O jeigu lygintumėm su kitomis kovos su terorizmu praktikomis?

Ekspertas: Sunku pasakyti. Aš norėčiau tikėti, kad taip, bet neturiu visiškai jokių statistinių duomenų. Tai net nežinau.

Apklausėjas: Kodėl tada įmonės apskritai, pasirenka bandyti valdyti ir vertinti rizikas?

Ekspertas: Jos privalo tą daryti. Pavyzdžiui, finansinės įmonės privalo tai daryti pagal AML nutarimus.

Apklausėjas: Kaip manot, kodėl rizikų valdymo strategija yra viena iš tų kitų strategijų, kurios įgyvendinamos kontrterorizmo srityje?

Ekspertas: Man atrodo, kad. Bet čia grynai mano nuomone, bet tiesiog manau, kad dėl to, kad būtų galima anksčiau pastebėti įtartinas veiklas ir jas sustabdyti. Arba kuo anksčiau arba dar nesant dar kažkokioms didelėms žaloms. Tai va, aš manau, kad būtų galima iš anksto. Jeigu vyksta rizikos valdymo taktika teisingai, tai įmonė turi tam tikrą klientų arba produktų kiekį, kurie yra visą laiką dažniau stebimi ir tokiu atveju tie pinigų srautai yra labiau pastebimi ir lengviau yra susekti pinigų kelią.

Apklausėjas: Ar daug yra šiuo atveju, tiek jūsų, tiek tarkim kitose įmonės yra daug investuojama finansinių išteklių į rizikų valdymą ir vertinimą?

Ekspertas: Bent mano įmonėje tai yra labai daug investuojama. Daug skyrių yra tam sukurtų, kad būtų ta įtartina veikla stebima, analizuojama ir pranešama. Tai mano įmonėje yra labai dideli pinigai skiriami. O kitose, manau, irgi yra skiriama nemaža dalis, priklauso vėl gi nuo rizikos, jeigu tai yra kažkoks paštas, tai jame yra mažiau rizikų, bet jie privalo irgi turėti savo skyrių, kuris stebėtų rizikas. Jeigu tai yra kazino vėl tada turėtų būti rizika didesnė ir tam išleistų daugiau pinigų. Jie netgi video įrašus privalo turėti. Tai vėlgi tai jau kainuoja daugiau.

Apklausėjas: Supratau, ačiū jums už pokalbį.

Ekspertas B

Apklausėjas: Pirmiausia norėčiau pasidomėti kas yra ir kaip yra suprantamos rizikos?

Ekspertas: Aha. Sudėtingas klausimas. Reikėtų pagalvoti. Iš esmės rizikos galėtų supracios kaip tam tikrų sąlygų visuma. Kai, yra kokie nors procesai ir į tą procesą, šiuo atveju rizikas, susideda įvairios sąlygos.

Apklausėjas: Koks jūsų manymų yra supratimas visuomenėje, viešajame ir privačiame sektoriuje šių rizikų?

Ekspertas: Tai visuomenė, viešasis ir pviatus sektorius susiduria su skirtingom rizikom. Tai tarkim įmonei tai gali būti tam tikros reputacinės, finansinės rizikos, valdymo, įmonės valdymos rizikos. Tuo tarpu, visuomenėje, tai galėtų būti pavyzdžiui pandemija paskutiniu metu, pandemijos keliamos rizikos. Kokios nors terorizmo rizikos ir kitos.

Apklausėjas: Toliau norėčiau pasidomėti iš kur ir kaip, jūsų nuomone, atsiranda rizikos?

Ekspertas: Na, mano atveju, mano, iš mano perspektyvos žiūrint tai rizikos atsiranda iš tam tikros įtampos visuomenėje. Pavyzdžiui yra žmonės, kurie mano, kurie yra už lygybę kokią nors ir jie, kiti nėra už lygybę ir tada įvyksta tam tikra įtampa tarp šių dviejų grupių, pavyzdžiui paskutiniu atveju panaši įtampa yra tarp tų kurie nori skiepytis ir nenorėjo skiepytis. Tai čia yra ta įtampa ir iš tos įtampos atsiranda rizikos.

Apklausėjas: O kas nusprendžia kas yra rizikinga, o kas nėra rizikinga?

Ekspertas: Na tai, atlieki tam tikras analizes. Tarkim, tos kylančios grėsmės iš, jeigu yra įtampa tarp vienos visuomenės grupės, ji gali radiaklizuoti ir atlieki tam tikrą analizę ar kelią tam tikrą pavojų ar nekelia pavojaus ir tada sprendi, jeigu tai kelia pavojų tai yra rizikinga.

Apklausėjas: Gal galėtumėte papasakoti apie rizikų vertinimą?

Ekspertas: Rizikų vertinimas yra atliekamas įvairiomis situacijomis, pavyzdžiui vykstant renginiams įsivertini galimas rizikas. Tai tu tas rizikas įsivertini atlieki tam tikrų asmenų rizikos vertinimą, iš kokios valstybės tarkim jis yra, kokie ryšiai jo gali būti tada sprendi apie jo rizikingumą.

Apklausėjas: O kaip yra atliekamas rizikų vertinimas?

Ekspertas: Na, rizikų vertinime, tai pavyzdžiui ieškai tam tikrų grupių, jeigu grįžtant prie tos įtampos visuomenėje, ieškai tam tikrų grupių, kurių interesai gali būti skirtingi, kurie identifikuoja savo interesus visiškai skirtingai negu bendra visuomenės dalis. Jeigu išsiskiria, jeigu mes dauguma, tarkim pritariam vienam ar kitam dalykui ir atsiranda kokia nors grupė, kuri nepitaria, reiškiasi skirtingą savo nuomonę ir tada žiūri kokie jų iš tikrųjų yra interesai šioje temoje. Ar tai gali būti kokie nors valstybei žalą darantys interesai ar tiesiog kokie nors teisių kovotojai.

Apklausėjas: Ačiū už atsakymą. Tęsiant temą apie rizikų vertinimą tai kokios yra rizikų vertinimo funkcijos?

Ekspertas: Rizikų vertinimas, tai yra, viena iš funkcijų yra nusimatyti. Nusimatai pavyzdžiui, kažkoks mitingas vyksta arba vyks ir vėliau atsiverti kokius nors dokumentus, ieškai, pasidarai savo analizę, ieškai kokie įvykiai būna didesnėse aikštėse tada įsivertini remdamasis tais šaltiniais ir įsivertini rizikas. Kas gali nutikti, tai nusimatyti tai yra funkcija. O taip pat ir rekomenduoti, pavyzdžiui rekomenduoti rengti kitoje vietoje siekiant sumažinti tą riziką. Įvesti kokias nors papildomas priemones. Tai va tokie, tokios funkcijos būtų.

Apklausėjas: O kokie yra rizikų vertinimo plusai ir minusai?

Ekspertas: Pirmiausia tai minusas jog užima labai daug laiko ir resursų. O plusas, išmoksti naujų dalykų. Pavyzdžiui buvo vienas toks incidentas kuomet nedaug kas žinojo, kai įvyko, nedaug kas žinojo apie tą grupuotę, kuri yra susijusi su tuo incidentu na ir tuo atveju buvo išmokta, buvo pasidalinta su kitom institucijom, valstybėm. Tai va.

Apklausėjas: Toliau kalbant apie rizikas, ką galėtumėte papasakoti apie rizikų valdymą?

Ekspertas: Na, valdymas tai kai įsivertini tą riziką, o po to jau rekomenduoji kokius nors valdymo būdus. Koks nors pavyzdys, pavyzdžiui savivaldybė, Vilniaus miesto savivaldybė paprašo įvertinti tam tikrą renginio vietą. Tai pasižiūri į tą vietą ir vėliau rekomenduoji arba rengti toje vietoje ir pritaikyti tam tikras priemones, pavyzdžiui aptverti kokia nors tvora arba apstatyti kuoliukais kokiais nors tai. Arba rekomenduoji rengti renginį kitoje vietoje kur būtų mažesnė rizika. Kitais atvejais gali būti, kad pasikvieti asmenį prevenciniam pokalbiui, pasikalbi, pabendrauji, apie jo gyvenimą, kaip jam sekasi, apie jo tikslus kokius nors na ir taip stengiesi, bandai valdyti.

Apklausėjas: Ar šias rizikas apskritai įmanoma valdyti?

Ekspertas: Rizikas teoriškai valdyti įmanoma, tačiau praktiškai egzistuoja tam tikrų spragų. Pavyzdžiui, apie tą incidentą kurį pasakojau, visi žinojo, šeima artimieji, draugai, kad toks asmuo yra, susidomėjimą sprogmenimis, tačiau policija nežinojo. Tai čia tokia spraga sakyčiau. Tuo pačiu metu sunku pasakyti, sunku labai pamatuoti, neįmanoma praktiškai pamatuoti, tarkim. Nu gerai, sugauni, nuteisi, bet kai įvykdai kokį nors prevencinį pokalbį su žmogumi ir žmogus pasitaiso tai negali tada nuspręsti ar tai dėl pokablio ar ne dėl pokalbio. Tai va.

Apklausėjas: O kokios yra dar papildomos įgyvendinamos praktikos, kuriomis siekiama valdyti rizikas?

Ekspertas: Sunku pasakyti, galbūt nėra tam tikrų įgyvendinamų praktikų, pavyzdžiui Lietuvoje, jeigu kalbėsime apie Lietuvą. Šiuo atveju tai mokyklose nėra kalbama apie tam tikras prevencijas, bet tai yra dėl to, kad Lietuvoje lygis yra žemas, tų grėsmių lygis yra žemas, todėl mes kaip ir nekreipiame dėmesio į tai. Tačiau užsienyje, europoje, pareigūnai patruliuoja su automatiniiais ginklais, yra rengiami architektūriniai sprendimai, tačiau Lietuvoje to nėra, nu kaip nėra, kai kur yra, bet nėra tiek daug.

Apklausėjas: Ar galima būtų vertinti rizikų ir rizikų valdymo praktikas kaip ekonomiškai efektyvias?

Ekspertas: Sudėtinga atsakyti. Ekonomiškai čia jau klausimas labiau ekonomistams, tačiau nėra kažkokių duomenų, Lietuvoje pavyzdžiui nėra skiriama daug finansavimo daug sričiai, bet paaiškinimas paprastas, pas mus grėsmės lygis yra žemas. Dėl to ir nėra skiriama daug finansavimo.

Apklausėjas: O kaip manote, kodėl rizikų valdymo strategija yra viena iš įgyvendinamų praktikų kontrterorizmo srityje?

Ekspertas: Nu, nes tiesiog nėra kito būdo. Pirmiausia reikia pripažinti, kad problema egzistuoja, kad ją spręsti reikia kažkokio būdo, tačiau jokio kito būdo nėra. Tiesiog nėra.

Apklausėjas: Ačiū jums už pokalbį.

Ekspertas C

Apklausėjas: Vienas iš pirmųjų klausimų būtų, gal galėtumėte papasakoti kas yra ir kaip suprantamos rizikos?

Ekspertas: Na rizikos apibrėžimas, jeigu žiūrint iš kriminologinės pusės tai plačiąją prasme neišsiplečiant tai yra tikimybė įvykti tam tikrai nusikalstamai veikai, pavyzdžiui šiuo atveju, šnekant apie kontrterorizmą, kovos su terorizmu perspektyvą tai teroristinis išpuolis.

Apklausėjas: Toliau mano klausimas būtų iš kur ir kaip atsiranda rizikos?

Ekspertas: Rizikos pirmiausia atsiranda iš grėsmės, mes turim turėti tam tikrą kaip objektą sakykim, tai jeigu kalbam apie terorizmą tai terorizmas yra grėsmė ir iš šios grėsmės kyla tolimesnės rizikos. Tarkim rizikos yra įvedamos turint šią grėsmę ir po to yra sukuriami tam tikri dokumentai kaip mes apsibrežiam šias rizikas, galima būtų taip paprastai pasakyti.

Apklausėjas: O kaip atsiranda atsiranda terorizmo grėsmių rizikos Lietuvoje ir Europos Sąjungoje?

Ekspertas: Na, apie terorizmo grėsmių rizikas Lietuvoje ir europoje daug labai negaliu pasakyti, bet apskritai europoje terorizmas istoriškai buvo katalizuojamas separatistinių grupuočių, taip pat religinių judėjimų, politinių jėgų arba organizuoto nusikalstamumo interesų.

Apklausėjas: Ačiū už atsakymą. Toliau, galbūt galėtumėte plačiau papasakoti apie rizikų vertinimą?

Ekspertas: Terorizmo rizikų vertinimas tai metodiškai, kaip čia pasakius, metodiškai potencialiai pažeidžiamų objektų ir jų grėsmių analizė, tai rizikos vertinimas yra esminis rizikos valdymo aspektas, jeigu mes įvertinam tai kartu ir keliauja rizikos valdymas, kuris leidžia identifikuoti reikiamus žingsnius tos rizikos mažinimui arba apskritai eliminavimui kaip tokiam, atsikratymui. Į rizikos įvertinimą dažniausiai įtraukiami tam tikri aspektai, konkretizuojantys tą riziką. Tarkim kokia teroristinio išpuolio forma pasirenkama, koks potencialus taikiny ar auka, atsakingų teroristinių grupuočių įvertinimas ir panašiai.

Apklausėjas: Kokia jūsų nuomone yra rizikų vertinimo funkcijos?

Ekspertas: Tai rizikų vertinimo funkcijos tai nusistatyti, identifikuoti grėsmes, kurias vėliau galima naudoti prevencijai. Mažinti šitas rizikas, įgyvendinti kokius nors planus kaip kovoti su šiom rizikom, kaip jas sumažinti.

Apklausėjas: Tęsiant temą apie rizikas. Ką galėtumėte papasakoti apie rizikų valdymą?

Ekspertas: Na, rizikų valdymas terorizmo ir kontrterorizmo, kovos su terorizmu kontekste tai ganėtinai tokia dinamiška schema, siekianti identifikuoti, mažinti ir eliminuoti tam tikrą potencialią teroristinę grėsmę. Tai terorizmo grėsmių valdymas gali būti efektyvus, tačiau jis turi labai daug procesų tokių ir išlygų, dėl to gali būti pakankamai komplikotas ir ribotas. Būtent dėl šios tipologijos, nuolat besikeičiančių ir tuo pačiu naujai atsirandančių grėsmės formų, veikimo strategijų ir metodų. Tai terorizmų grėsmės mes ne visada žinom, turim tą bendrą grėsmę, bet mes ne visada žinom, kurioj vietoj kada kokiom priemonėm tai gali įvykti. Tai va, ne visada mes galim suvaldyti šias rizikas.

Apklausėjas: Gal žinot kokios yra įgyvendinamos praktikos, kuriomis siekiama valdyti rizikas?

Ekspertas: Viena iš jų, praktikų, tai gali būti finansinėse institucijose. Pavyzdžiui iš mano darbo praktikos tai vienos terorizmo rizikos valdymo praktikos, pavyzdžiui europoje, pavyzdžių tai yra susiję su terorizmo finansavimu, tai yra ta pati ketvirta, penkta AML direktyva. Taip pat gali būti. Šios priemonės tikslas skaidresnis pinigų judėjimas per finansines institucijas, tuo pačiu metu identifikuojant potencialius pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo kanalus. Finansų prieigos mažinimas yra labai svarbi kontrterorizmo dalis, didesnės finansinės galimybės šiuo atveju didina terorizmo grėsmės mastą, dažnumą ir tikimybę. Taip pat gali būti įgyvendinamos tam tikros architektūrinės nu aplinkos, priemonės. Tai galima imtis, kaip nors, statant kokius nors tvirtus kuoliukus, užtvartas, pro kurias būtų sunku įvažiuoti tarkim su sunkvežimiu. Inžineriniai visokie sprendimai. Tai va.

Apklausėjas: O kaip vertinate kontrterorizmo rizikų valdymo praktikas, kurios yra įgyvendinamos Europos Sąjungoje?

Ekspertas: Kaip vertinu? Tai sunku pasakyti. Yra naudos nemažai atnešama, mes vis tiek, jeigu nieko nedarysim tai ir išpuolių gali būti daugiau, bet jeigu įgyvendinam šias praktikas, tarkim rizikos vertinimo ir valdymo tai, mano nuomone pavyksta kažkiek apsaugoti nuo išpuolių, tačiau ne visada, ne visada. Deja ne visada mes galim numatyti visas rizikas, visas grėsmes, tai va.

Apklausėjas: Ar galima būtų sakyti, kad rizikų vertinimas ir valdymas atlieka ar neatlieka savo funkcijų?

Ekspertas: Vienur atlieka, vienur neatlieka. Buvo kažkuriais metais Prancūzijoje išpuolis su sunkvežimiu į žmonių minią įvažiavo, mes negalėjom, nebuvo numatyta tokia rizika, tačiau dabar turint praktiką mes galime nusimatyti tokias rizikas ir užkirsti kelią tolimesniems tokiems įvykiams, tai šiuo atveju vat dabar tarkim rizikos įsivertinimas tai atlieka savo funkciją, bet jeigu atsirastų naujų priemonių kokių nors, grėsmių atlikti teroristinį išpuolį tai nu ne visada mes galbūt numatysim, tai iš tos pusės ir atlieka ir neatlieka, taip pasakyčiau.

Apklausėjas: Ar galima būtų vertinti rizikų ir rizikų valdymo praktikas kaip ekonomiškai efektyvias?

Ekspertas: Sunku atsakyti, nelabai aš turiu duomenų apie ekonominę naudą, bet jeigu jos. Jos reikalauja daug kaštų, daug yra finansuojama, bet įsivaizduočiau, kad tai yra ne veltui šios praktikos yra naudojamos ir tai gali būti, kad turėtų būti tokios. Nauda turėtų būti paskaičiuota, jeigu Europos Sąjunga įgyvendina tam tikras praktikas tom direktyvom įvairiom tai jos turėtų būti naudingesnės kaštų prasme. Tai va.

Apklausėjas: Paskutiniu klausimu norėčiau pasidomėti, kaip manote kodėl apskritai rizikų valdymo strategija yra viena iš įgyvendinamų praktikų kontrterorizmo srityje?

Ekspertas: Nes rizikų valdymas yra esminis globalių kontrterorizmo pastangų elementas, dėl terorizmo prevencijos potencialo. Tai būtent įgyvendinant šią praktiką mes gebame tam tikrus galbūt, ne visus įvykius, terorizmo išpuolius prevenciškai juos, taikyti prevencinius modelius. Turi tam tikrą prevencinį potencialą ir yra toks bendros mūsų visų pastangos, tai yra vienas iš tų būdų kaip mes galime užkirsti kelią teroristiniams išpuoliams.